

Кошук Т., Пасічний М.

НЕЛЕГАЛЬНА ТОРГІВЛЯ РІДИНАМИ ДЛЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИГАРЕТ: UP-DATES

Авторський колектив:

Кошук Тетяна Василівна, к.е.н.

Пасічний Микола Дмитрович, д.е.н., професор

Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: UPDATES.
Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т. Кошук, Growford Institute,
К: 2025. 58 с.

У виданні досліджено чинники, які зумовлюють популярність електронних сигарет і тінізацію їх ринку у країнах світу, сучасні європейські підходи до оподаткування рідин для такої продукції. Оцінено розмір нелегального ринку рідин для електронних сигарет в Україні, проаналізовано тенденції та особливості нелегальної торгівлі ними після надання чинності заборонаю на смаки, відмінні від тютюнових, у таких рідинах. Запропоновано заходи протидії нелегальному ринку продукції вейпінгу в Україні: у сфері боротьби з нелегальним виробництвом; з метою запобігання зловживанням на етапі імпорту; для перекриття каналів постачання; шляхом контролю за реалізацією споживачам складових рідин для електронних сигарет окремо.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1. Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: світові тренди.....	5
1.1. Чинники популярності та мінізації ринку електронних сигарет	5
1.1.1. Дешева та приваблива альтернатива традиційному курінню.....	5
1.1.2. Хвиля заборон реалізації електронних сигарет та їх наслідки	9
1.2. Особливості оподаткування рідин для електронних сигарет.....	14
1.2.1. Сучасні підходи до справляння акцизу в різних країнах.....	14
1.2.2. Пропозиція щодо гармонізованих правил оподаткування в ЄС.....	17
2. Сплеск нелегальної торгівлі рідинами для електронних сигарет в Україні.....	21
2.1. Тренди споживання продукції вейпінгу в 2023–2025 роках.....	21
2.1.1 Динаміка рівня нелегальної торгівлі рідинами для електронних сигарет	22
2.1.1.1 Висновки дослідження Kantar	22
2.1.1.2 Експертні оцінки	24
2.1.2 Наслідки заборони нетютюнових смаків	28
2.2. Гравці нелегального ринку та схеми зловживань.....	31
2.2.1 Сучасне нелегальне виробництво продукції вейпінгу	31
2.2.2 Контрабанда електронних сигарет, пристроїв та рідин для них... ..	34
2.2.3 Торгівля електронними сигаретами.....	36
2.2.4 Реалізація складових ароматизованих вейпів окремо	39
3. Протидія нелегальному виробництву та обігу електронних сигарет в Україні.....	41
3.1. Боротьба із нелегальним виробництвом продукції вейпінгу.....	41
3.2. Нові рішення для запобігання зловживанням на етапі імпорту	44
3.3. Перекриття каналів постачання нелегальної продукції.....	47
3.4. Контроль за реалізацією споживачам складових рідин для вейпів	50
ВИСНОВКИ	53

ПЕРЕДМОВА

Щоб уміти скористатися досвідом, потрібен досвід

За останні два десятиліття у світі суттєво змінилися вподобання та потреби споживачів тютюнових і нікотиновмісних виробів. Поява електронних сигарет (е-сигарет, вейпів) і стрімке здобуття високої популярності цих девайсів, особливо серед молоді, змінили структуру споживання. Несвоєчасна реакція, а потім різкий запуск жорстких обмежень щодо функціонування ринку вейпів і рідин до них оголили суспільну проблему – поширеність використання е-сигарет не зменшується через збільшення їх нелегалу.

Все це торкнулось багатьох країн, у т. ч. розвинених. У Австралії жорсткі заборони ввели ринок у тотальну «тінь», яка сягає 90%. У США, де одні з найбільш розвинених інституцій у світі й висока результативність роботи органів контролю, нелегальний ринок е-сигарет становить близько 50%.

Україна, яка ввела заборони на виробництво та продаж ароматизованих е-сигарет та рідин, що у них використовуються, також зіткнулася з викликом тінізації ринку такої продукції. Внаслідок цього в 2025 р. бюджет недоотримає щонайменше 7,6 млрд грн податкових надходжень, а споживачі мають практично безперешкодний доступ до нелегальної продукції... Втрати бюджету за останні два роки зростають галопуючими темпами...

Досвід країн G-7 та інших держав-членів ЄС у сфері протидії нелегальному ринку продукції вейпінгу свідчить, що з метою підвищення результативності боротьби необхідним є додаткове виділення коштів із бюджету, удосконалення законодавства і системна координація дій усіх органів контролю. Цей процес є витратним й тривалим. Утім, якщо його не активізувати, то негативні ефекти для суспільства масштабуватимуться. За сучасних умов фокус розробників державних політик (податкової та у сфері охорони здоров'я) до цього питання вимагає пошуку збалансованого підходу. Досвід зарубіжних країн важливо адаптувати до українських реалій, розвиваючи інституційне середовище державного контролю та податкової політики.

Дослідження присвячене питанням ідентифікації світових трендів нелегальної торгівлі рідинами для електронних сигарет; визначенню особливостей їх оподаткування; аналізу ринку такої продукції в Україні; оцінюванню бюджетних втрат від існування тіньової частки цього ринку; обґрунтуванню комплексних заходів протидії нелегальному виробництву та обігу електронних сигарет і рідин, що у них використовуються.

Детінізація ринків тютюнових і нікотиновмісних виробів в Україні може збільшити податкові надходження бюджету на три десятки мільярдів гривень, які потрібні для посилення обороноздатності нашої держави.

1. Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: світові тренди

На відміну від традиційних сигарет, недостатньо дослідженим явищем є нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет (е-рідинами), її форми та особливості залежно від національних контекстів.

1.1. Чинники популярності та мінізації ринку електронних сигарет

Електронні сигарети (е-сигарети, вейпи) – це пристрої для нагрівання та рідини до них (саме вони споживаються). Фізичні характеристики та державне регулювання щодо такої продукції значною мірою зумовлюють її поширеність та формування нелегального ринку е-рідин.

1.1.1. Дешевша та приваблива альтернатива традиційному курінню

Сьогодні можна спостерігати значну кількість людей, які вживають новітній нікотиновмісний виріб – електронні сигарети. Вперше зазначена продукція з'явилась у Китаї у 2004 р., далі відбувався процес *стрімкого її розповсюдження по світу*. Дослідники *Томаш Єжинські, Джеррі В. Стімсон, Гаррі Шапіро і Гжегож Кроль* вказують, що відлік глобального ринку вейпів розпочинається з 2007 р. У 2018 р. у світі налічувалось 58,1 млн споживачів е-сигарет, у 2020 р. – близько 68 млн¹, у 2023 р. – 87 млн, у 2025 р. – близько 100 млн осіб². *Висхідний тренд демонструє також динаміка доходів глобального ринку виробництва електронних сигарет*. Якщо в 2017 р. цей показник становив 17,7 млрд дол США, то у 2024 р. – майже 26 млрд дол США; відповідно, приріст доходів склав 46%. Збільшення доходів галузі очікується й у середньостроковій перспективі (рис. 1.1).

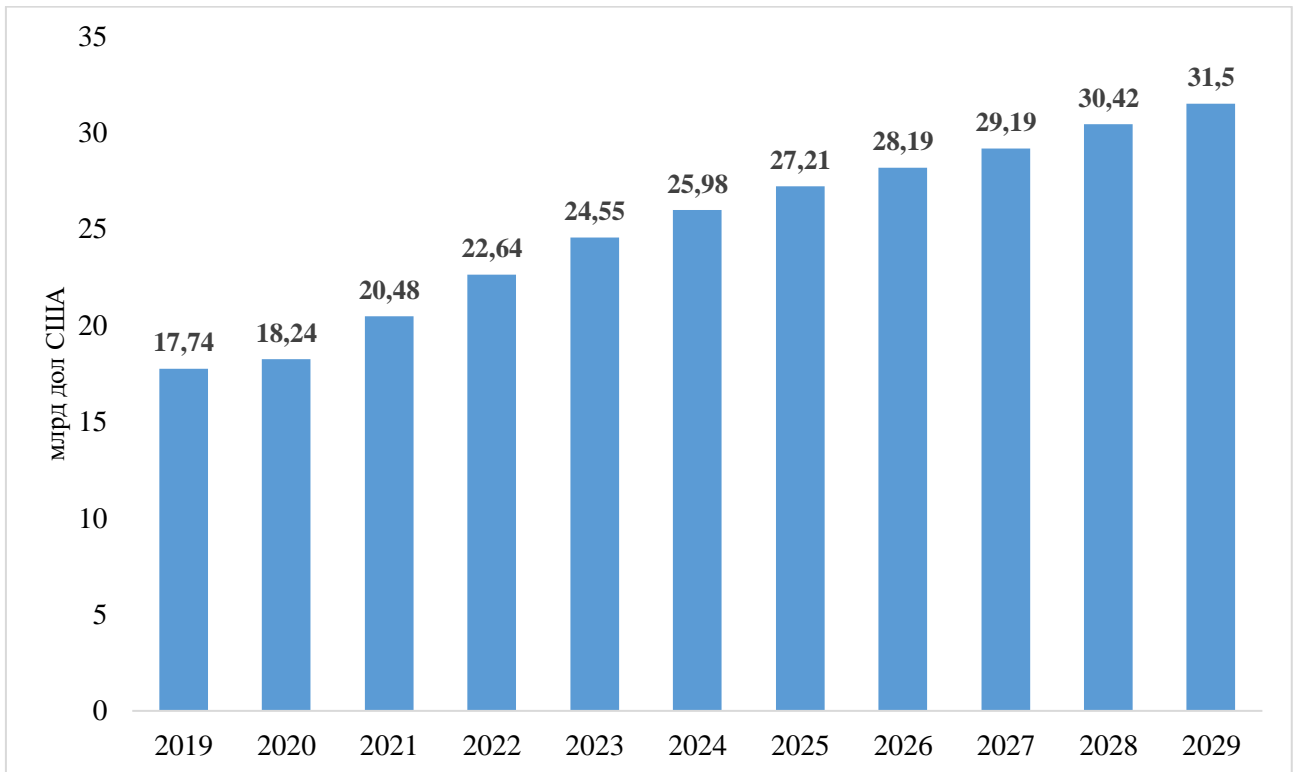
Колектив авторів у складі *Томаса Мюнцеля, Маріна Кунтіка, Себастьяна Стівена, Омара Хахада, Андреаса Дайбера* стверджують, що пара електронних сигарет містить менше токсинів, ніж тютюновий дим. Вейпи позиціонуються як «здорова» альтернатива традиційним сигаретам та, як повідомляється, є ефективним методом відмови від куріння³. Як наслідок, наразі спостерігається швидке зростання вживання е-сигарет, особливо серед молодих людей. Автори зазначають, що обсяг реалізованих електронних сигарет демонструє стрімке зростання⁴.

¹ Jerzyński, T., Stimson, G.V., Shapiro, H. *et al.* Estimation of the global number of e-cigarette users in 2020. *Harm Reduct J* 18, 109 (2021). <https://doi.org/10.1186/s12954-021-00556-7>

² Statista URL: <https://www.statista.com/outlook/emo/tobacco-products/e-cigarettes/worldwide?currency=USD>

³ Як буде показано далі, **цей висновок може стосуватися легальної продукції, яка відповідає встановленим стандартам. Натомість нелегальні е-сигарети можуть бути дуже шкідливими.**

⁴ Münzel, T., Kuntic, M., Steven, S., Nahad, O., & Daiber, A. (2020). Is vaping better than smoking cigarettes? *European Heart Journal*, Volume 41, Issue 28, 2612–2614, <https://doi.org/10.1093/eurheartj/ehaa267>

Рис. 1.1. Доходи галузі виробників е-сигарет у світі в 2019–2029 рр.

Джерело: E-Cigarettes – Worldwide. Statista. URL: <https://www.statista.com/outlook/cmo/tobacco-products/e-cigarettes/worldwide>

Дослідник Йозеф Хамуд із Університетського медичного центру Геттінгена підтверджує тезу щодо популярності електронних сигарет. Дані компанії Statista свідчать, що *серед дорослого населення в ЄС поширеність споживання е-сигарет складає 6,5% від загальної кількості цієї групи населення*. Найвища поширеність е-сигарет зафіксована в Естонії – понад 10% дорослого населення споживає таку нікотиновмісну продукцію, далі слідує сусідня Литва – понад 8%, Чехія – 7,6% та Люксембург – 7,5%. Водночас, найменші значення показника поширеності споживання електронних сигарет зафіксовано у таких країнах ЄС як Угорщина, Румунія, Фінляндія та Швеція (близько 1% від чисельності населення)⁵.

Зауважимо, що стрімке зростання споживання вейпів у країнах Балтії та у Центральній Європі фіксується протягом декількох останніх років. У 2023 р. порівняно з 2020 р. поширеність е-сигарет в Естонії збільшилась на 7 в. п., а в Литві – на 6 в. п. В цілому, на I половину 2023 р. поширеність споживання е-сигарет в ЄС становила 6,0% (дані Єврокомісії)⁶. Отже, *тенденція збільшення частки вейперів у загальній кількості населення є стійкою*.

⁵ Attitudes of Europeans towards tobacco and related products. Report. European Commission. 2024. URL: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2995>

⁶ Там само.

За останні п'ять років кількість споживачів електронних сигарет показує стрімке зростання серед дорослого населення. У **США** поширеність вживання е-сигарет серед молоді підвищилася із 4,5% у 2019 р. до 6,5% у 2023 р. *Найвища частка осіб, які споживають продукцію вейпінгу, перебуває у віковому діапазоні від 21 до 24 років.* Поширеність вживання е-сигарет серед цієї категорії населення становить 15,5%⁷.

Експерти *CDC Foundation* встановили, що місячні обсяги реалізації легальних е-сигарет у США зросли до понад 21 млн шт⁸, також відбувається нарощування частки ароматизованої продукції.

Think-tank Polaris, провівши дослідження, визначив, що нелегальний ринок електронних сигарет у США оцінюється приблизно у 2,4 млрд дол США. Базуючись на тому, що середня роздрібна ціна вейпу складає близько 10 дол США за девайс, у 2024 р. на території США реалізовано 240 млн шт нелегальних е-сигарет⁹. Таким чином, **частка нелегального ринку вейпів становить близько 50%**! Крім того, встановлено, що 90% нелегалу імпортується з Китаю. Ця продукція нелегально ввозиться до США через складні мережі дистрибуції, що включають повітряні та морські перевезення. Нагляд у пунктах пропуску до США виявляється недостатнім, дозволяючи такому значному обсягу е-сигарет проходити без належної перевірки.

Нелегальний ринок вейпів характеризується засиллям продукції з ароматичними добавками, вони мають вищу концентрацію нікотину, ніж у стандартній пачці сигарет. Недостатня ефективність державного регулювання призвела до того, що в обхід правил масового доступні девайси, які дають змогу споживачу е-сигарет робити близько 5000–6000 затяжок, що дозволяє вживати їм у рази більше нікотину, ніж міститься у пачці сигарет. Показовою тенденцією на ринку е-сигарет є те, що виробники чи імпортери пропонують споживачам **дешевші одноразові електронні сигарети з дедалі більшою концентрацією нікотину**. Станом на початок 2025 р., середня ціна пачки традиційних сигарет у США становила близько 10 дол США. В розрізі штатів вона коливалася у межах від 7,95 дол США в Північній Кароліні до 14,55 дол США у Нью-Йорку¹⁰. Практично однакова вартість вейпу та пачки сигарет свідчить, що споживачі нікотиновмісної продукції отримують дешевший нікотин саме завдяки вживанню електронних сигарет.

⁷ Vahratian A, Briones EM, Jamal A, Marynak KL. Electronic cigarette use among adults in the United States, 2019–2023. NCHS Data Brief, no 524. Hyattsville, MD: National Center for Health Statistics. 2025. DOI: <https://dx.doi.org/10.15620/cdc/174583>

⁸ CDC Foundation (2025). Monitoring Sales: National Trends. URL: https://tobacco-monitoring.org/wp-content/uploads/2025/08/National-E-Cigarette-Sales-Data-Brief_05.18.25_.pdf

⁹ Polaris. Behind the vapor veil: the CCP's illicit vapetrade URL: <https://polaris-us.org/download/BehindThe-Vapor-Veil-The-CCP-Illicit-Vape-Trade.pdf>

¹⁰ Cigarette Prices by State 2025. URL: <https://worldpopulationreview.com/state-rankings/cigarette-prices-by-state>

Схожа ситуація спостерігається також у країнах ЄС та Україні. Вартість нікотину в електронних сигаретах порівняно з сигаретами є нижчою, особливо у нелегальному сегменті.

Понад 8 з 10 нинішніх користувачів е-сигарет (87,6%) обирають ароматизовану продукцію. Фруктові смаки є найпопулярнішими, потім ідуть цукеркові, десертні, солодкі смаки, м'ята та ментол. Виробники електронних сигарет орієнтуються на запити споживачів, рекламуючи продукцію зі смаками, яка демонструють найвищий попит, та має стильний дизайн¹¹.

Активна та розповсюджена реклама вейпів як «здоровішої альтернативи звичайному курінню» вплинула на зростання популярності електронних е-сигарет серед людей, які намагаються кинути палити.

Вейпи можуть відігравати певну роль у припиненні куріння для деяких людей, але потрібно забезпечити відповідну підтримку, яка допоможе людям кинути палити. *Багато курців вживає одночасно і сигарети, і вейпи, що може підірвати спроби кинути палити. Така нікотиновмісна продукція потенційно може мати «меншу шкоду» порівняно з сигаретами* – зазначають дослідники під керівництвом Лус Марії Санчеса-Ромеро. Це можливо у випадку так званого переходу, коли людина відходить від традиційних сигарет – зменшує обсяг вживання нікотину та повністю потім відмовляється від паління¹².

Водночас є «зворотній бік медалі» – коли електронні сигарети починають споживати ті особи, які до цього не палили, або курці, які паралельно споживають традиційні сигарети або сигарили. У такому випадку шкода для здоров'я від е-сигарет є більшою.

В Україні також присутня оманлива пропозиція «кращого» переходу від звичайних сигарет до електронних. У мережі Інтернет таких прикладів багато, вони відображені у відео-роліках у різноманітних соцмережах, статтях, колонках у ЗМІ. Висловлюються певні аргументи щодо безпечного використання е-сигарет на противагу традиційним сигаретам. Крім того, представники вейп-шопів пропонують підібрати е-рідину на будь-який смак¹³. Споживачу активно просують опцію «самозамісу», щоб обрати прийнятний вміст нікотину в е-рідині відповідно до персональних вподобань. Докладніше зазначені тенденції описано в розділі 2.

¹¹ Results from the Annual National Youth Tobacco Survey (NYTS). URL: <https://www.fda.gov/tobacco-products/youth-and-tobacco/results-annual-national-youth-tobacco-survey-nyts#2024%20Findings%20on%20Youth%20Tobacco%20Use>

¹² Sánchez-Romero, L. M., Liber, A. C., Li, Y., Yuan, Z., Tam, J., Travis, N., ... & Levy, D. T. (2023). The smoking and vaping model, A user-friendly model for examining the country-specific impact of nicotine VAPING product use: application to Germany. *BMC Public Health*, 23(1), 2299.

¹³ Як кинути курити: Альтернатива сигаретам. Найкращі под-системи та рідини для паріння. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=20CGtgXdi54>

1.1.2. Хвиля заборон реалізації електронних сигарет та їх наслідки

Дискусія щодо певних обмежень реалізації електронних сигарет доволі активно відбувається у світі, зокрема на європейському континенті. Серед основних цілей у сфері охорони здоров'я європейських країн є зниження кількості населення, яке ніотинозалежне. «Нікотин в е-сигаретах викликає сильну залежність, тому нам слід зробити все можливе, щоб відмовити некурців від початку вейпінгу», – така позиція доктора *Філіппоса Філіппідиса*, голови Комітету з контролю над тютюном Європейського респіраторного товариства.

Всесвітня організація охорони здоров'я наголошує, що державне регулювання стосовно е-сигарет має бути спрямоване на зниження їх привабливості та шкоди для суспільства. Регулятивними заходами є заборона реалізації вейпів; заборона ароматизованих е-сигарет і рідин для них; обмеження концентрації та кількості нікотину; заборона агресивної реклами електронних сигарет і контроль за дизайном й упаковкою виробів. Також важливим є посилення дієвості контролю ланцюга постачань продукції вейпінгу з метою зменшення ризику доступу неповнолітніх до цих товарів та забезпечення виконання цих обмежень щодо відповідальних суб'єктів¹⁴.

Наразі заборона на реалізацію е-сигарет діє в Аргентині, Бразилії, Брунеї, Кабо-Верде, Камбоджі, Островах Кука, Кубі, КНДР, Ефіопії, Гамбії, Гані, Індії, Ірані, Іраку, Йорданії, Казахстані, Киргизстані, Лаосі, на Мальдівах і Маршаллових островах, Маврикії, а також у Мексиці, Науру, Норвегії, Палестинській території, Омані, Палау, Катарі, Сінгапурі, Шрі-Ланці, Суринамі, Сирії, Таїланді, Східному Тиморі, Туреччині, Туркменістані, Уганді, Уругваї, Вануату, Венесуелі та В'єтнамі¹⁵. Отже, **повна заборона продажу е-сигарет серед європейських країн діє виключно у Норвегії, серед держав-членів ЄС її немає**. Водночас запроваджуються певні обмеження та рестрикції.

Окремі країни ЄС не стали чекати офіційних рішень Єврокомісії, ініціювали та реалізували комплекс заходів щодо оподаткування рідин для е-сигарет, певних заборон і обмежень щодо продукції вейпінгу. Чим більше європейських країн впроваджувало принципи та заходи регулювання електронних сигарет та рідин, що в них використовуються, тим більше офіційні інституції ЄС схилялися до формування єдиних, гармонізованих підходів до державного регулювання, у т. ч. оподаткування, такої продукції.

Бельгія стала першою країною ЄС, яка заборонила продаж одноразових електронних сигарет з 01 січня 2025 р. Це здійснено для протидії поширенню

¹⁴ WHO report on the global tobacco epidemic, 2025: warning about the dangers of tobacco. Geneva: World Health Organization; 2025. 315 p.

¹⁵ WHO report on the global tobacco epidemic, 2025: warning about the dangers of tobacco. Geneva: World Health Organization; 2025. 315 p. C. 106.

нікотинової залежності серед молоді та захисту довкілля. Міністр охорони здоров'я Бельгії *Франк Ванденбруке*, оголошуючи минулого року про заборону одноразових е-сигарет, назвав їх «надзвичайно шкідливою» продукцією, що завдає суттєвої шкоди суспільству. Він також наголосив на «небезпечності відходів хімічних речовин», що містяться у дешевих та легкодоступних одноразових е-сигаретах, що стало вагомим аргументом для їх заборони. Оцінювання впливу заборони на динаміку нелегального ринку е-рідин наразі ще не здійснювалось, з огляду на з короткий часовий діапазон її дії.

Міністр охорони здоров'я *Франції О. Руссо*, презентуючи Національну програму контролю за тютюном, задекларувала плани уряду *заборонити продаж одноразових е-сигарет із 2025 р.*¹⁶ Загалом процедура ініціювання обмеження та імплементації цього рішення зайняла 2 роки. У лютому 2025 р. французький парламент ухвалив закон, яким заборонено продаж і розповсюдження одноразових девайсів, незалежно від того, чи мають вони акумуляторну батарею¹⁷. Таким чином, Франція стала другою країною ЄС, що запровадила обмеження щодо одноразових е-сигарет.

Найбільш показовим прикладом застосування жорстких заборон реалізації електронних сигарет є *Австралія*, яка з 2024 р. почала масштабну реформу державного регулювання ринку вейпів. Реалізація обмежувальних заходів здійснювалась поступово, хоча початковий варіант змін передбачав більш жорсткий підхід та одночасну реалізацію заборон споживання усіх е-сигарет. Водночас аналітичні оцінки стану нелегального ринку тютюнових і нікотиновмісних виробів стали серйозним аргументом на користь більш плавного варіанту реформи. В Австралії функціонує *Therapeutic Goods Administration (TGA)*, яка розробила стандарти безпеки та якості *терапевтичних е-сигарет*. Ці вироби використовуються як засоби відмови від традиційних сигарет або контролю і подолання нікотинової залежності. Для їх придбання споживачу слід отримати припис (рецепт) лікаря.

З 1 січня 2024 р. в Австралії заборонено імпортувати одноразових електронних сигарет, незалежно від вмісту нікотину в них. Причому заборона стосувалася у т. ч. продукції, яка була замовлена до початку дії згаданого обмеження і ще не прибула на митну територію країни¹⁸. З березня 2024 р. вступила у дію заборона щодо імпорту нетерапевтичних вейпів. Також припинено ввезення закордонно усіх типів е-сигарет для власного споживання фізичними особами.

¹⁶ France to ban disposable e-cigarettes by 2025. Euractiv. 29.11.2023. URL: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/france-to-ban-disposable-e-cigarettes-by-2025/>

¹⁷ France becomes second European country to ban disposable e-cigarettes. URL: <https://www.rfi.fr/en/france/20250225-france-becomes-second-european-country-to-ban-disposable-e-cigarettes>

¹⁸ Tobacco in Australia. Chapter 18 E-cigarettes and other alternative nicotine products. URL: <https://www.tobaccoaustralia.org.au/chapter-18-e-cigarettes>

Імпортувати чи замовляти вейпи у місцях поза територією країни заборонено. Імпортери та виробники терапевтичних електронних сигарет зобов'язані повідомити TGA, що їх продукція відповідає встановленим стандартам. Частина із них спрямована на обмеження використання ароматизаторів у е-рідинах (дозволено лише смаки або запахи м'яти, ментолу або тютюну). Крім того, імпортери також мають отримати митну ліцензію й дозвіл від *Office of Drug Control (ODC)* для імпорту терапевтичних е-сигарет.

З жовтня 2024 р. реалізація електронних сигарет в Австралії здійснюється лише через аптеки. Терапевтичні е-сигарети з концентрацією нікотину менше ніж 20 мг/мл дозволено купувати пацієнтам без рецептів лікаря, але необхідно виконати певні умови. Фармацевт повинен: пересвідчитись, що особа повнолітня; надати консультації щодо дози, періодичності та тривалості терапевтичного споживання; кількість виробів не має перевищувати дози, яка необхідна споживачу продукції для терапевтичного використання більш ніж на місяць; надати консультації щодо альтернативних засобів і методів підтримки відмови від паління. Для придбання е-сигарет із концентрацією нікотину понад 20 мг/мл потрібен лікарський припис.

Наступний етап щодо посилення регуляторних вимог щодо функціонування ринку електронних сигарет відбувся у березні 2025 р. Обмежено концентрацію ментолу в е-рідинах на рівні 20 мг/мл; закріплено максимальну концентрацію нікотину – 50 мг/мл. Окрім того, встановлено максимальні об'єми для контейнерів рідин, що використовуються у вейпах (включно з подами та картриджами). Резервуар не повинен містити більш ніж 60 мл е-рідини. Поди або картриджі для вейпів «закритої системи» не мають містити більш ніж 5 мл рідини. Продукція, що перевищує зазначені ліміти, заборонена для виробництва, імпорту й реалізації на території Австралії. Сьогодні посилюються вимоги та стандарти до виробництва та імпорту е-сигарет.

Утім, **жорсткі заборони**, навіть розтягнуті у часі, **вплинули на стрімке та суттєве зростання нелегального сегменту австралійського ринку е-рідин**. За офіційними повідомленнями TGA та прикордонної служби (*Australian Border Force*), із моменту реалізації реформи ринку е-сигарет вилучено понад 10 млн нелегальних девайсів. Загальна вартість вилучених виробів становить близько 500 млн доларів¹⁹. Зазначається, що нелегальний ринок вейпів переживає розквіт через надмірне його державне регулювання. Органи контролю, які мають доволі високу інституційну спроможність, *на практиці виявилися не*

¹⁹ Over 10 million vapes seized and fewer young people taking up vaping. URL: [https://www.health.gov.au/ministers/the-hon-mark-butler-mp/media/over-10-million-vapes-seized-and-fewer-young-people-taking-up-vaping#:~:text=The%20Therapeutic%20Goods%20Administration%20\(TGA,Australian%20market%20since%20January%202024](https://www.health.gov.au/ministers/the-hon-mark-butler-mp/media/over-10-million-vapes-seized-and-fewer-young-people-taking-up-vaping#:~:text=The%20Therapeutic%20Goods%20Administration%20(TGA,Australian%20market%20since%20January%202024).

здатними виконати завищені очікування та повністю перекрити всі канали виробництва та реалізації нелегальної продукції²⁰.

Наслідки запроваджених обмежень в Австралії вражають. Дослідник доктор Колін Мендельсон зазначає, що понад 90% е-сигарет в Австралії реалізуються нелегально. Це здійснюється без будь-якого контролю безпекових норм і сплати податків, натомість організована злочинність процвітає²¹. Бюджет втратив надходження податків, з одного боку, а з другого – органам контролю виділяються додаткові кошти для підвищення результативності протидії нелегальному ринку продукції вейпінгу.

Показовим кейсом низької результативності заборон щодо електронних сигарет є *Малайзія*. Обмежувальні заходи здійснюються у цій країні на рівні штатів. Утім, заборони прямо не призводять до зміни споживацької поведінки населення і відмови від вейпів, а сприяють розквіту нелегального ринку та корупційних схем. *У державах із недостатнім рівнем розвитку інститутів запуск передчасних жорстких регулятивних політик не дозволяє досягнути поставлених мети і завдань. У Малайзії швидко з'явилися синдикати контрабанди електронних сигарет.*

За інформацією Антикорупційної комісії Малайзії, здійснюються активні заходи щодо знешкодження цих угруповань. У лютому 2025 р. було ліквідовано один із синдикатів, який опікувався контрабандою е-сигарет у міжнародному аеропорту Куало-Лумпур. За підсумками розслідування було заарештовано 14 осіб, з яких 6 – працівники митної служби²². Замість забезпечення економічної безпеки та наповнення державної скарбниці, митники займалися зворотнім. *Бюджет недоотримав податкові надходження і нівелювалось виконання цілей у сфері охорони здоров'я. Ще одним негативним наслідком заборон є самостійне збирання населенням пристроїв вейпу та «самозаміс» рідин.* Пошук обхідних шляхів повної заборони застосування електронних сигарет є масовим. Малайзія зіткнулася зі значними проблемами нелегального ринку е-сигарет, який побив усі рекорди та складав 2/3 своєї ємності.

Найбільш поширеним серед *країн ЄС* обмеженням у сфері державного регулювання ринку аналізованої продукції є заборона реалізації ароматизованих рідин, що використовуються в електронних сигаретах. Такий вид заборон діє у Фінляндії з 2016 р., в Естонії з 2020 р., у Данії та Литві з 2022 р., в Угорщині та Нідерландах з 2023 р., у Словенії з 2024 р., у Латвії з 2025 р. Однією з

²⁰ Why Australia's illegal tobacco and vape trade continues to flourish and what should be done about it. URL: <https://simonchapman6.com/2025/06/22/why-australias-illegal-tobacco-and-vape-trade-continues-to-flourish-and-what-should-be-done-about-it/>

²¹ Australia's growing vaping black market offers a regulatory warning Europe must heed. URL: <https://eu-polices.com/news/australias-growing-vaping-black-market-offers-a-regulatory-warning-europe-must-heed/>

²² MACC intensifies efforts to uncover other vape smuggling syndicates. 2025. URL: <https://www.malaymail.com/news/malaysia/2025/02/01/macc-intensifies-efforts-to-uncover-other-vape-smuggling-syndicates/165196>

основних причин введення європейськими країнами заборон на ароматизатори у цій нікотиновмісній продукції є обмеження доступу молодого покоління до споживання е-сигарет. Однак, на практиці такі рішення спровокували появу негативних для суспільства наслідків. Насамперед це розширення обсягів і частки нелегального ринку продукції вейпінгу. *Інституційне забезпечення протидії нелегальній торгівлі забороненими електронними сигаретами виявилось недостатньо ефективним навіть у країнах ЄС.* Злочинні угруповання сьогодні продовжують обходити законодавчі обмеження та постачати на ринок нелегальну продукцію.

На практиці запровадження повних або часткових заборон, а також спеціальних регулювань щодо е-сигарет часто призводить до формування нелегального ринку та *модифікації продукції для обходу нових правил*²³.

Незважаючи на те, що *Естонія* заборонила ароматизовані вейпи, це не вплинуло на зниження поширеності їх вживання. Більш того, фіксується подальше зростання цього показника, а поширеність вживання е-сигарет серед молоді до 24 років стала вищою, ніж традиційних сигарет²⁴. Це відбувається внаслідок нелегального постачання забороненої продукції.

Велика Британія заборонила одноразові е-сигарети з червня 2025 р. Заборона поширюється на продукцію, незалежно від вмісту нікотину. Цікаво, що основним чинником прийняття і впровадження цієї заборони є *захист навколишнього середовища*. Масове використання одноразових девайсів завдає значного забруднення довкілля шкідливим пластиком. Про *значні масштаби нелегального ринку е-сигарет* у Великій Британії свідчить оприлюднена інформація служби ВВС. За період 2022–2024 рр. офіційно вилучено близько 6,2 млн нелегальних е-сигарет, або тих які не відповідають чинним регуляторним нормам²⁵. Деякі з них дозволяють зробити у 10 раз більше затяжок, ніж це передбачено встановленим стандартом.

Німеччина реалізує Стратегію «Німеччина без тютюну 2040» (*Strategie für ein tabakfreies Deutschland 2040*), яка передбачає поступове запровадження 10 заходів з метою зменшення вживання тютюну, нікотиновмісної продукції вейпінгу та інших супутніх товарів до $\leq 5\%$ серед дорослих та $\leq 2\%$ серед підлітків до 2040 р.²⁶. Серед таких заходів вивчаються можливості застосування обмежень для ринку е-сигарет. Основним фактором є *недопущення зростання*

²³ Erwin Henriquez. Navigating the E-Vapour Market and the Rise of Illicit Products. URL: <https://www.euromonitor.com/article/navigating-the-e-vapour-market-and-the-rise-of-illicit-products>

²⁴ Regulations across the Nordic and Baltic countries. URL: https://nordicwelfare.org/pub/Use_of_nicotine_products_among_youth_in_the_Nordic_and_Baltic_countries_-_An_overview/regulations-across-the-nordic-and-baltic-countries.html

²⁵ Millions of vapes seized in illegal trade crackdown. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/cnv5e6rjq2zo>

²⁶ Graen L, Schaller K. Strategy for a tobacco-free Germany 2040, d.G.C.R. Center, editor. Heidelberg, Germany: DKFZ; 2021.

рівня нелегалу е-рідин, який спрощує доступ неповнолітніх до тютюнових та нікотиновмісних виробів.

1.2. Особливості оподаткування рідин для електронних сигарет

Як описано у нашому попередньому дослідженні²⁷, з огляду на особливості податкового контролю та фізичні характеристики е-сигарет, функціонування цього ринку має особливості. З одного боку, *значна кількість операторів ринку посилює ризики нелегальної торгівлі*. З другого боку, *е-рідини (чистий нікотин) набагато простіше переміщувати через митний кордон порівняно із традиційними сигаретами, а митні органи мають обмежені технічні засоби для контролю невеликих відправлень, які здійснюються кур'єрськими службами доставки, та проведення експертизи складу рідин*.

Такі інгредієнти е-рідин як *гліцерин та ароматизатори* використовуються низкою галузей (харчова промисловість, виробництво медикаментів та косметичних засобів), їх обіг не підлягає спеціальному регулюванню. Ці речовини *є легко доступними для виробників нелегальних е-сигарет, а також можуть використовуватися споживачами для самостійного приготування рідин* (із будь-яким складом суміші, що небезпечно).

Крім того, до формування нелегального ринку е-рідин можуть призводити національні особливості їх оподаткування.

1.2.1. Сучасні підходи до справляння акцизу в різних країнах

Досвід зарубіжних країн свідчить про широке розмаїття підходів до оподаткування електронних сигарет. Базою оподаткування можуть бути: рідина, що використовується в е-сигаретах, залежно від об'єму; картриджи для вейпів; девайси е-сигарет; обсяг нікотину в е-рідині; об'єм е-рідини залежно від вмісту в ній нікотину; об'єм е-рідини залежно від вмісту в ній нікотинової солі; об'єм е-рідини залежно від типу пристрою е-сигарети.

Зауважимо, що у світовій практиці використовується три підходи до акцизного оподаткування продукції вейпінгу. За допомогою: а) специфічної ставки податку; б) адвалорної ставки (та інколи у неєвропейських країнах – ПДВ); в) комбінації згаданих підходів.

Найбільш поширеною світовою практикою оподаткування рідин для електронних сигарет є застосування специфічної ставки акцизу залежно від об'єму рідини. Така практика застосовується в усіх країнах ЄС, Норвегії,

---

²⁷ Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: передумови, тенденції, заходи протидії.. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т. Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/nelegalna-torgivlya-ridynamy-dlya-elektronnyh-sygaret-peredumovy-tendentsiyi-zahody-protydiy/>

Албанії, Азербайджані, Казахстані, Киргизстані, Південній Кореї, Сербії, Чорногорії тощо.

На сьогодні акцизний податок на рідини для електронних сигарет запроваджено в **24 країнах ЄС, він не є гармонізованим**. У 2018 р. Єврокомісія визнала право країн вводити негармонізовані акцизи для цієї продукції, але утрималася від надання рекомендацій стосовно їх оподаткування до заповнення інформаційних прогалин щодо: особливостей поширення е-рідин на ринку ЄС; проблем, які можуть виникнути у сфері податкового адміністрування; впливу вживання е-сигарет на здоров'я людини²⁸.

Підходи до справляння акцизу на рідини для електронних сигарет у країнах ЄС різняться – оподатковуються рідини з нікотиним і без. В **Італії** застосовуються диференційовані ставки акцизу (залежно від того, чи містить рідина нікотин), які розраховуються як частка від податку для традиційних сигарет. За схожим принципом, але за фіксованими специфічними ставками, оподатковують е-рідини **Словенія** та **Португалія**. У **Данії** та **Швеції** оподатковуються лише нікотиновмісні е-рідини, а розмір акцизу залежить від концентрації такої речовини. В **Іспанії** застосовуються ставки податку залежно від вмісту нікотину, але передбачено також оподаткування безнікотинових рідин. У **Румунії** встановлено акциз лише на рідини із нікотиним за єдиною ставкою. Такі підходи враховують потенціал вейпів для подолання нікотинової залежності. Її не буде, якщо рідина без нікотину; вища концентрація нікотину – більша залежність (шкода). **Латвія**, навпаки, в 2023 р. перейшла від диференційованого акцизу до єдиної ставки оподаткування всіх рідин. Сьогодні це найбільш поширена практика на території ЄС (табл. 1.1).

Латвія також *внесла до підакцизних товарів компоненти е-рідин з метою запобігання поширенню схем реалізації їх окремо*. Як було зазначено у підрозділі 1.1.2, у країні діє заборона ароматизаторів у вейпах. При цьому з 1 січня 2026 р. ставка відповідного акцизного податку підвищиться до 0,35 євро / 1 мл, а з 1 січня 2027 р. – до 0,39 євро / 1 мл.

Німеччина запровадила акциз на е-рідини з 1 липня 2022 р. за порівняно низькою ставкою 0,16 євро / 1 мл, але вона має щороку зростати до досягнення рівня 0,32 євро / 1 мл з 1 січня 2026 р.²⁹. У **Румунії** з 1 серпня 2025 р. ставка акцизу на таку продукцію збільшилася з 0,81 до 1,09 леїв / 1 мл, а в 2026 р. – зросте до 1,31 лея / 1 мл³⁰.

²⁸ Report from the Commission to the Council on Directive 2011/64/EU on the structure and rates of excise duty applied to manufactured tobacco. 12.01.2018. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/report_excise_duty_manufactured_tobacco_12012018_en.pdf

²⁹ Germany's New Tobacco Tax Laws. URL: <https://www.ruthlessvapor.com/blogs/ruthless-e-liquid/germanys-new-tobacco-tax>

³⁰ Romania. Increase in excise duties rate. URL: <https://www.vatupdate.com/2025/07/31/increase-in-excise-duties-rate/>

Таблиця 1.1

Підходи до акцизного оподаткування рідин для електронних сигарет у країнах ЄС станом на 1 жовтня 2025 р.

Країна	Ставка акцизу у національній валюті / мл	Ставка акцизу у євро / мл	База оподаткування
Бельгія	0,15	0,15	Об'єм рідини
Болгарія	0,45	0,23	Об'єм рідини
Естонія	0,23	0,23	Об'єм рідини
Греція	0,10	0,10	Об'єм рідини
Італія	16% від ставки акцизу на сигарети – 0,14		Об'єм рідини з нікотином
	11% від ставки акцизу на сигарети – 0,09		Об'єм рідини без нікотину
Іспанія	0,15	0,15	Об'єм рідини без нікотину та із вмістом нікотину не більше 15 мг / мл
	0,20	0,20	Об'єм рідини із вмістом нікотину понад 15 мг / мл
Ірландія*	0,50	0,50	Об'єм рідини
Кіпр	0,12	0,12	Об'єм рідини
Латвія	0,29	0,29	Об'єм рідини та компонентів для її приготування
Литва	0,63	0,63	Об'єм рідини
Люксембург	0,12	0,12	Об'єм рідини
Мальта	0,13	0,13	Об'єм рідини
Німеччина	0,26	0,26	Об'єм рідини
Польща	0,96	0,23	Об'єм рідини
Португалія	0,351	0,351	Об'єм рідини з нікотином
	0,175	0,175	Об'єм рідини без нікотину
Румунія	1,09	0,21	Об'єм рідини з нікотином
Словаччина	0,20	0,20	Об'єм рідини
Словенія	0,75	0,75	Об'єм рідини з нікотином
	0,33	0,33	Об'єм рідини без нікотину
Угорщина	36	0,09	Об'єм рідини
Хорватія	0,2	0,2	Об'єм рідини
Фінляндія	0,30	0,30	Об'єм рідини
Чехія	5	0,21	Об'єм рідини
Данія	1,5	0,20	Об'єм рідини із вмістом нікотину не більше 12 мг / мл
	2,5	0,33	Об'єм рідини із вмістом нікотину понад 12 мг / мл
Швеція	2,07	0,19	Об'єм рідини з нікотином не більше 15 мг / мл
	4,14	0,38	Об'єм рідини із вмістом нікотину понад 15, але не більше 20 мг / мл

* Початок застосування – з 1 листопада 2025 р.

Джерело: European Commission. Taxes in Europe Database. URL: https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/excise-duties#toc_3

Ірландія почала справляти акциз на всі е-рідини з 1 листопада 2025 р. за однією з найвищих у ЄС ставок 0,50 євро / 1 мл³¹.

У 2025 р. більшість країн ЄС підвищили чи запровадили акциз на рідини для електронних сигарет і лише Бельгія, Греція, Данія, Кіпр, Португалія, Фінляндія не переглядали відповідну ставку акцизного податку.

У країнах ЄС **акцизне навантаження на е-рідини є суттєво меншим, ніж на традиційні сигарети.**

В **Україні** з 25 березня 2025 р. акциз на рідини для електронних сигарет встановлено на рівні 300 євро / 1 л (0,3 євро / 1 мл), незалежно від вмісту в них нікотину та його концентрації. Тобто, оподаткуванню підлягають всі е-рідини: з нікотином та без. Як впливає із даних табл. 1.1, зазначений акциз в Україні є вищим, ніж у багатьох країнах ЄС.

Цікавим є також підхід до запровадження з 1 жовтня 2026 р. акцизного податку на рідини для електронних сигарет у **Великій Британії**. Ця колишня країна ЄС, взявши до уваги досвід зловживань у відповідній сфері на території Європи, передбачила *оподаткування пропіленгліколю, харчового гліцерину та ароматизаторів як інгредієнтів, які можуть бути використані при самостійному приготуванні рідини споживачем*. Розмір зазначеного акцизу – 2,2 фунтів стерлінгів / 10 мл (для всіх типів рідин)³².

Сучасний розвиток акцизного оподаткування е-рідин у країнах ЄС буде покладено в основу подальшої податкової гармонізації. Відповідні положення спільного законодавства ЄС уже розроблені Єврокомісією та пройшли стадію публічного обговорення. Про них йдеться нижче.

1.2.2. Пропозиція щодо гармонізованих правил оподаткування в ЄС

Ще в 2020 р. Єврокомісія дійшла висновку³³, що **різні ставки акцизу на рідини для електронних сигарет у країнах ЄС можуть призводити до формування їх нелегальних ринків**. Встановлення високих акцизів на е-рідини в окремих країнах ЄС зумовлює значне зростання цін на них та перехід споживачів на дешевшу продукцію. Водночас моніторинг цін на е-рідини в популярних Інтернет-магазинах країн ЄС засвідчив існування *значної кількості сайтів транскордонної електронної торгівлі (численних нелегальних операторів),*

³¹ Ireland: Revenue issues guidance on new E-liquid products tax. 01.10.2025. URL: <https://regfollower.com/ireland-revenue-issues-guidance-on-new-e-liquid-products-tax/#:~:text=EPT%20was%20legislated%20for%20in,du%20via%20Revenue's%20electronic%20systems>

³² Prepare for Vaping Products Duty and the Vaping Duty Stamps Scheme. GOV.UK. 12.09.2025. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/preparing-for-vaping-products-duty-and-the-vaping-duty-stamps-scheme/prepare-for-vaping-products-duty-and-the-vaping-duty-stamps-scheme>

³³ Commission staff working document Evaluation of the Council Directive 2011/64/EU of 21 June 2011 on the structure and rates of excise duty applied to manufactured tobacco. February 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52020SC0032>

які пропонували продукцію за ціною без акцизу, що була значно нижчою, ніж у національних операторів.

Незважаючи на те, що іноземні торгівці та внутрішні оператори повинні застосовувати однаковий податковий режим, *відсутність ефективних механізмів контролю транскордонних продажів і значне поширення електронної комерції дозволяли уникати сплати податків у країнах реалізації продукції*. Крім того, сумлінні платники несуть *транзакційні витрати, які пов'язані із реєстрацією в податкових органах, ліцензуванням, створенням податкових складів, сплатою платежів при імпорті, замовленням акцизних марок тощо*. Внаслідок цього національні оператори ринку перебували у нерівних конкурентних умовах із нелегальними продавцями.

Єврокомісія також звернула увагу на те, що допоки е-рідини знаходяться поза сферою дії системи гармонізованого оподаткування ЄС, *держави-члени будуть позбавленими інструментів, які вони ефективно застосовують для контролю за обігом гармонізованих тютюнових виробів*.

По мірі зростання поширеності вживання продукції вейпінгу (в умовах відмінностей у баченні країн ЄС щодо її державного регулювання й оподаткування) зазначені проблеми поглибилися. З огляду на це, а також на заповнення інформаційної прогалини про особливості е-сигарет, Єврокомісія запропонувала гармонізовані правила справляння акцизу на е-рідини.

За підсумками розпочатої наприкінці 2020 р. роботи над оновленням Директиви Ради 2011/64/ЄС від 21.06.2011 р. «Про структуру і ставки акцизів, що застосовуються до тютюнових виробів (кодифікація)»³⁴, 16 липня 2025 р. Єврокомісія опублікувала ***Пропозицію щодо Директиви Ради «Про структуру і ставки акцизів, що застосовуються до тютюнових виробів та супутньої продукції (нова редакція)»***³⁵ (далі – Пропозиція).

В оприлюдненому документі йдеться у т. ч. про те, що поява нової продукції (е-сигарет, тютюнових виробів для нагрівання та нового покоління сучасної продукції, що містить нікотин) засвідчила обмеження чинної правової бази, оскільки Директива Ради 2011/64/ЄС не здатна забезпечити гармонізований режим оподаткування для нової продукції. Це створює ***виклик для функціонування внутрішнього ринку***.

Зазначається, що запровадження загальноєвропейських стандартів оподаткування рідин для електронних сигарет і поширення вимог ЄС щодо контролю за обігом підакцизних товарів на таку продукцію усуне ринкові бар'єри,

³⁴ Про структуру і ставки акцизів, що застосовуються до тютюнових виробів (кодифікація). Директива Ради ЄС від 21 червня 2011 р. 2011/64/ЄС. URL: <http://www.minjust.gov.ua/45885>

³⁵ Proposal for a COUNCIL DIRECTIVE on the structure and rates of excise duty applied to tobacco and tobacco related products (recast). 16.7.2025. COM(2025) 580. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/document/download/420ebf11-933d-46c0-8915-5a306c6bcb47_en?filename=COM_2025_580_1_EN_ACT_part1_v7.pdf

які спричинені фрагментацією правил та режимів держав-членів, мінімізуючи адміністративний тягар на суб'єктів ринку.

Окремий акцент у Пропозиції зроблено на тому, що нова продукція, зокрема рідини для електронних сигарет, «відвойовує» дедалі більшу частку ринку у традиційних сигарет. Водночас питання про те, чи потрібно встановлювати стандарти оподаткування е-рідин на рівні ЄС, виявилось дуже суперечливим. Воно було в центрі уваги під час публічної консультації, причому більшість респондентів висловилися проти гармонізації оподаткування як е-рідин у цілому, так і рідин без нікотину зокрема.

Разом із тим, *Єврокомісія вважає, що потрібно включити безнікотинові е-рідини у сферу дії директиви, щоб обмежити ухилення від сплати податків шляхом самостійного приготування рідин споживачем (коли висококонцентрований розчин нікотину додається до безнікотинових рідин).*

Звернено увагу також на те, що рідини для електронних сигарет набувають дедалі більшої популярності, особливо серед молоді, та, крім безпосереднього ризику для здоров'я населення, можуть заохочувати до початку куріння традиційних сигарет.

Представлений у Пропозиції сценарій *наближує ставки акцизу на нову продукцію, у т. ч. рідини для електронних сигарет, до ставок для гармонізованої підакцизної категорії «інший тютюн для куріння», які є найнижчими серед усіх ставок податку на тютюнові вироби.*

Наголошується, що нові правила оподаткування е-рідин сприятимуть торгівлі всередині ЄС та сформуують рівні умови для економічних операторів на внутрішньому ринку, а поширення уніфікованого в ЄС контролю за обігом на таку продукцію забезпечить ефективне та дієве адміністрування акцизу, сприяючи отриманню доходів, які наразі не збираються.

У преамбулу директиви запропоновано включити норму, згідно з якою всі рідини для електронних сигарет повинні оподатковуватися акцизом, який буде не нижчим від мінімального рівня в ЄС. Крім того, вища ставка податку має бути встановлена для рідин із концентрацією нікотину понад 15 мг / 1 мл, щоб врахувати різноманіття продукції та запобігти уникненню податків шляхом використання сумішей «самозамісу».

У п. 2 статті 2 тексту оновленої директиви наведено поняття «*супутня тютюновій продукція*», яка охоплює: рідини для електронних сигарет; нікотинові паучі; іншу нікотиновмісну продукцію.

У статті 9 йдеться про те, що *рідинами для електронних сигарет потрібно вважати рідини, що містять або не містять нікотин, які можуть використовуватися в електронних сигаретах або подібних пристроях для випаровування або для заправки е-сигарет.* Зауважимо, що таке визначення відкриває

країнам ЄС можливості запровадження механізмів адміністрування акцизу на основі трактування інгредієнтів е-рідини заправкою вейпа, якщо обставини їх реалізації вказують на таке використання. Це може бути, наприклад, продаж окремих компонентів рідин у вейп-шопах.

Електронною сигаретою визначено виріб, який може використовуватися для споживання пари через мундштук або будь-який компонент цього виробу, включаючи картридж, резервуар та пристрій без картриджа чи резервуара, і який може бути одноразовим або повторно заправлятися за допомогою заправного контейнера чи резервуара, або перезаряджатися за допомогою одноразових картриджів.

П. 2 статті 22 оновленої директиви передбачає застосування мінімальних в ЄС **ставок акцизу на рідини для електронних сигарет**, які мають бути вираженими у відсотках або як фіксована сума за 1 мл:

1) для рідин із вмістом нікотину від 0 до не більше 15 мг / 1 мл – 20% від роздрібною ціни з урахуванням усіх податків або ставка **0,12 євро / 1 мл**, скоригована з урахуванням положень статті 12;

2) для рідин із вмістом нікотину понад 15 мг / 1 мл – 40% від роздрібною ціни з урахуванням усіх податків або ставка **0,36 євро / 1 мл**, скоригована з урахуванням положень статті 12.

І нарешті, стаття 12 замінює єдиний для всіх держав-членів мінімальний акциз його гнучким аналогом, який враховуватиме індекс рівня цін (*Price Level Index, PLI*) кожної країни ЄС. PLI розраховується Євростатом. Очікується, що **2/3 розміру ставки акцизу буде фіксованим, а 1/3 – коригуватиметься, зважаючи на PLI**. Фактичні національні ставки оновлюватимуться кожні 3 роки. Наприклад, для однієї з найменш розвинених в ЄС Болгарії в показниках PLI 2024 р. акциз на е-рідини з високою концентрацією нікотину має складати щонайменше 0,3 євро / 1 мл.

В Україні ставка акцизного податку на рідини для електронних сигарет становить 0,3 євро / 1 мл, відповідаючи мініальному розміру другої (вищої) ставки акцизу для такої продукції для Болгарії. Це означає, що **наша держава виконує майбутні європейські стандарти** у цій сфері. Не обов'язково застосовувати диференціацію, якщо розмір єдиної ставки відповідає рівню вищої з національних мінімальних ставок. На нашу думку, в Україні необхідно зберегти одну ставку акцизу для всіх е-рідин надалі.

2. Сплеск нелегальної торгівлі рідинами для електронних сигарет в Україні

Оскільки ринок новітньої продукції для споживання нікотину в Україні зростає, важливо стежити за тим, які альтернативи традиційному курінню набувають поширення та наскільки проникає «тінь» у їх ринок. З цієї точки зору найбільшою загрозою є збільшення обсягів споживання е-сигарет.

За результатами опитування *Київського міжнародного інституту соціології* (далі – КМІС)³⁶, ще в жовтні 2024 р. *електронні сигарети використовували 15,8% споживачів тютюнових та нікотиновмісних виробів, а на початку 2025 р. – 17,0%*.

Здавалося б, такий порівняно незначний приріст не має привертати особливої уваги. Але якщо врахувати, що **з 11 липня 2023 р. в Україні діє заборона на виробництво та імпорту, а з 11 липня 2024 р. – повна заборона на продаж рідин зі смако-ароматичними добавками (їх вживає переважна більшість вейперів), яка ухвалювалася для зникнення ароматизованої продукції з ринку**, то стає зрозуміло, що ми «рухаємося не туди».

Про деталі зазначених законодавчих змін, а також те, чим вони загрожують для ринку тютюнових і нікотиновмісних виробів, надходжень податків до бюджету і сфери охорони здоров'я, йдеться далі.

2.1. Тренди споживання продукції вейпінгу в 2023–2025 роках

В Україні набрали чинності норми Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну» № 1978-ІХ від 16 грудня 2021 р., якими було заборонено виробництво, імпорту для реалізації на території нашої держави, гуртову і роздрібну торгівлю щодо е-рідин із характерними (відмінними від тютюнового) смаками та ароматами.

Заборонено до введення в обіг е-сигарети, заправні контейнери і рідини, які мають характерний запах/смак, отриманий у результаті введення добавки або комбінації добавок, зокрема фруктів, прянощів, трав, спирту, цукерок, ментолу або ванілі.

Крім того, цим законом в Україні було імплементовано вимоги *Tobacco Products Directive 2014/40/EU*, які регулюють стандарти, вміст та якість е-сигарет і рідин для них³⁷. Цією Директивою встановлено:

³⁶ Вживання тютюнових і нікотиновмісних виробів: лютий-березень 2025 року. КМІС. Аналітичний звіт. URL: <https://center-life.org/wp-content/uploads/2025/05/Zvit-Spozhyvannia-tiutiuovnykh-ta-nikotynovykh-vyrobiv-v-Ukrai-ni-2025.pdf>

³⁷ Directive 2014/40/EU of the European Parliament and of the Council. URL: https://health.ec.europa.eu/system/files/2016-11/dir_201440_en_0.pdf

- об'єм резервуарів чи картриджів для електронних сигарет – до 2 мл;
- максимальний об'єм нікотиновмісної рідини для електронних сигарет в одному контейнері для заправки – до 10 мл;
- вміст нікотину в е-рідинах – не більше 20 мг/мл;
- упаковки продукції мають бути захищеними від доступу для дітей;
- заборону вмісту в е-рідинах барвників, кофеїну і таурину.

До середини 2024 р. могли легально реалізовуватися в Україні залишки ароматизованих рідин, введених в обіг до 11 липня 2023 р., а сьогодні у продажі представлені переважно нелегальні е-сигарети. Пропозиції на ринку свідчать про те, що попитом користуються в основному рідини з відмінними від тютюнового смаками, тобто заборонена продукція.

При ухваленні відповідних законодавчих змін ставилася мета перекрити доступ споживачів (насамперед молоді) до ароматизованих електронних сигарет та запровадити європейські стандарти щодо нікотиновмісних е-рідин. Але наслідки новацій виявилися зовсім іншими.

Для формування цілісного уявлення про реальну ситуацію в умовах дії заборони проаналізуємо розмір і структуру сучасного ринку рідин для е-сигарет, рівень та специфіку нелегальної торгівлі ними, втрати бюджету, пов'язані з відповідною незаконною діяльністю, а також з'ясуємо, як часто фіксуються факти нелегального обігу е-рідин та які це рідини.

2.1.1 Динаміка рівня нелегальної торгівлі рідинами для електронних сигарет

У другій половині 2024 р. вийшло наше перше дослідження нелегального ринку е-сигарет³⁸, а згодом *Kantar* «пролив більше світла» на особливості цього ринку.

2.1.1.1 Висновки дослідження Kantar

У жовтні 2025 р. *Kantar* оприлюднив результати дослідження ринку електронних сигарет в Україні³⁹, які підтверджують висновки про те, що ситуація у цій сфері залишається невтішною для суспільства та державних інституцій. **93,6% продукції має ознаки нелегальності.**

Якщо розглянути структуру ринку електронних сигарет, то: **вейпи зі змішаними багаторазовими картриджами формують 39% ринку** (серед них – 97%

³⁸ Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: передумови, тенденції, заходи протидії. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т. Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/nelegalna-torgivlya-ridinamy-dlya-elektronnyh-sygaret-peredumovy-tendentsiyi-zahody-protidyvi/>

³⁹ Дослідження ринку електронних сигарет в Україні. Kantar. 2025. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/electronic-cigarettes-market-study-in-ukraine>

нелегалу); **одноразові електронні сигарети – 28%** (є на 99% нелегальними); **вейпи із вбудованим заправним резервуаром – 18%** (частка нелегалу у цій категорії становить 82% і щодо 10% не вдалося встановити походження продукції); **електронні сигарети зі змінними одноразовими картриджами – 15%** (на 89% перебувають поза легальним полем).

Одноразові е-сигарети і вейпи з одноразовими картриджами потрапляють до України контрабандою із заправленою в них рідиною. Це 43% від ємності ринку. Натомість 57% рідин для інших видів електронних сигарет нелегально виготовляються в Україні або, у меншій кількості, незаконно постачаються з-за кордону. Відповідні схеми зловживань (підрозділі 2.2), мають бути у фокусі уваги органів контролю та правоохоронців.

Домінантна частка девайсів вейпів належить відомим китайським брендам. Отже, Україні притаманні ознаки інших європейських країн та США, де китайські пристрої є найпоширенішими у нелегальному сегменті ринку. Водночас більшість рідини для електронних сигарет виготовляється українськими виробниками. Згідно із даними Kantar, найбільш популярними брендами е-рідин є *Chaser; Octobar, Liquid Lab та Flavorlab*.

Близько 25% продукції вейпінгу реалізується он-лайн – через різноманітні месенджери і мережу Інтернет. Ця особливість вказує на суттєву відмінність у структурі реалізації порівняно із традиційними сигаретами. Тому важливим є посилення дієвості моніторингу сайтів через які реалізуються рідини, що використовуються в е-сигаретах.

Водночас, використовуючи *лазівку «самозамісу»*, яку детально описано нижче, навіть оф-лайн реалізатори нелегальної продукції почувають себе у цілковитій безпеці. Важливо застосувати досвід європейських країн, які при одночасній реалізації компонент для виготовлення рідини для електронних сигарет (*гліцерин, пропіленгліколь, ароматизатори, нікотин*) вважають, що цей товар є підакцизним і підлягає оподаткуванню.

Основною ознакою нелегальних електронних сигарет є смак, відмінний від тютюнового. **Заборонені рідини з ароматизаторами є найбільш популярною продукцією, яка охоплює левову частку ринку.** Це є підтвердженням того, що законодавча заборона не працює без забезпечення інституційної спроможності контролю її виконання. Найбільш популярними смаками є: фрукти/ягоди; фрукти/ягоди +свіжість; ментол/м'ята; різноманітні мікси.

Більш ніж чверть продукції вейпінгу на ринку має невідповідний об'єм картриджу/затяжок і/або тип рідини. Щонайменше **кожна п'ята** одиниця продукції не має зазначення рівня нікотину на упаковці/флакони/картриджі або продукції. Це свідчить про відсутність дієвої державної політики протидії нелегальній торгівлі е-рідинами в Україні.

2.1.1.2 Експертні оцінки

Оцінювання *обсягів споживання е-рідин* в Україні суттєво ускладнене з огляду на брак достовірної статистичної інформації. Можна лише доволі приблизно розрахувати розмір ринку е-рідин (що охоплюватиме легальну та нелегальну складові), спираючись на дані щодо поширеності їх споживання серед повнолітніх осіб, кількості населення в Україні та норму споживання цієї продукції на щоденній основі. Але щодо використання кожного зі згаданих показників є низка застережень.

Згідно з оцінками КМІС⁴⁰, у жовтні 2024 р. електронні сигарети в Україні використовували 13,4% чоловіків і 20,4% жінок, які були повнолітніми споживачами тютюнових і нікотиновмісних виробів. Але в лютому-березні 2025 р. ці показники різко змінилися, склавши 11,7 і 27,3% відповідно. При цьому в методологічних нотатках аналітичного звіту вказано, що під час опитування застосовувалася випадкова вибірка номерів мобільних телефонів, згенерованих випадковим чином. На етапі обробки даних результати були зважені з урахуванням статево-вікової структури постійного населення України відповідно до даних Державної служби статистики на 1 січня 2022 р.

Академік Національної академії наук *Елла Лібанова* зауважує, що в Україні немає відомостей про статево-вікову структуру населення після початку повномасштабної війни, а тому до репрезентативності будь-яких соціопитувань потрібно ставитися обережно⁴¹. Навіть якщо їх результати залишаються відносно стабільними протягом певного часового інтервалу, чого не можна сказати про описаний вище випадок.

У дослідженні *Всесвітньої організації охорони здоров'я*⁴² вказано те, що в Україні *20% молодих людей у віці 18–29 років використовують електронні сигарети*. Це означає, *що з наступним кожним роком, а особливо зі зміною поколінь, е-сигарети можуть набувати більшого поширення та «відкушувати дедалі більший шматок сигаретного пирога»*.

На сьогодні є лише приблизні оцінки кількості населення, яке проживає на підконтрольних Україні територіях. Згідно з ними, фіксувалося зменшення чисельності населення до 29 млн на початок 2025 р.⁴³. Статистика повнолітніх

⁴⁰ Вживання тютюнових і нікотиновмісних виробів: лютий-березень 2025 року. КМІС. Аналітичний звіт. URL: <https://center-life.org/wp-content/uploads/2025/05/Zvit-Spozhyvannia-tiutunovykh-ta-nikotynovykh-vyrobiv-v-Ukrai-ni-2025.pdf>

⁴¹ До результатів опитувань в Україні потрібно ставитись обережно – Лібанова. Главком. 29.01.2024. URL: <https://glavcom.ua/country/society/do-rezultativ-opituvan-v-ukrajini-potribno-stavitis-oberezhno-libanova-983123.html>

⁴² Скільки українців курить та як на це впливає антитютюнове законодавство. 25.09.2025. URL: <https://www.prostir.ua/?news=skilky-ukrajintsiv-kuryt-ta-yak-na-tse-vplyvaje-antytyutyunove-zakonodavstvo>

⁴³ Скільки людей проживає в Україні і скільки залишиться після війни: дані демографа. Факти. 01.04.2025. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20250401-skilky-lyudej-prozhyvaye-v-ukrayini-i-skilky-zalyshytsya-pislyavijny-dani-demografa/>

не наводиться. Для спрощення вважаємо, що частка таких громадян складає близько 75%. Відповідно, можна лише з певними припущеннями порахувати, що в 2024 р. кількість осіб у віці 18 років і старших, серед яких були споживачі е-рідин, становила 21,75 млн осіб.

Крім того, е-сигарети можуть використовуватися неповнолітніми. За даними Глобального опитування молоді щодо тютюну⁴⁴, в 2023 р. *19,6% учнів у віці 13–15 років були споживачами електронних сигарет*. Інформації щодо популярності вейпів серед інших вікових категорій неповнолітніх немає. Але навіть цього достатньо для розуміння, що фактично користувачів е-сигарет в Україні більше, що збільшує розрахований нижче рівень «тіні».

Оцінок норми споживання рідин для електронних сигарет на щоденній основі в Україні немає. Тому ми користуємося міжнародними даними про те, що пересічний вейпер вживає 1 мл рідини на день⁴⁵. Водночас не можна врахувати, що інші споживачі вживають їх періодично.

Зважаючи на описані обставини, оцінюємо **обсяг споживання (легальних і нелегальних) рідин для електронних сигарет в Україні в 2024 р. на рівні близько 341,37 тис л**. Розрахунки та їх результати подано у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Розрахунки загального обсягу споживання е-рідин в Україні в 2024 р.*

Показники та/або їх розрахунок	Значення показника
Чисельність населення у віці 18 років і старше, тис осіб	21750
Поширеність вживання е-рідин, %	4,3
Кількість споживачів е-рідин, тис осіб (21750*0,043)	935,25
Норма вживання е-рідин на щоденній основі, мл	1
Річний обсяг споживання е-рідин однією особою, л (0,001*365)	0,365
Загальний обсяг споживання е-рідин у рік, тис л (935,25*0,365)	341,37

* Без урахування вживання е-рідин неповнолітніми.

Джерело: складено авторами за даними КМІС та експертних оцінок.

У 2023 р. споживання е-рідин було 331,72 тис л⁴⁶, що можна вважати ще одним свідченням зростання популярності вейпів, незважаючи на заборону рідин з ароматизаторами.

⁴⁴ Глобальне опитування молоді щодо тютюну. Інформаційний бюлетень Україна 2023 рік. Всесвітня організація охорони здоров'я, 2025. URL: <https://www.who.int/ukraine/uk/publications/m/item/gyts-global-youth-tobacco-survey-fact-sheet-ukraine-2023>

⁴⁵ Success rates with nicotine personal vaporizers: A prospective 6-month pilot study of smokers not intending to quit. November 2014. BMC Public Health 14(1):1159. URL: https://www.researchgate.net/publication/268039814_Success_rates_with_nicotine_personal_vaporizers_A_prospective_6-month_pilot_study_of_smokers_not_intending_to_quit

⁴⁶ Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: передумови, тенденції, заходи протидії. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т.Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/nelegalna-torgivlya-ridynamy-dlya-elektronnyh-sygaret-peredumovy-tendentsiyi-zahody-protidyiyi/>

Для оцінювання розміру нелегального ринку е-рідин потрібно порівняти загальний обсяг їх споживання з ємністю легального ринку цієї продукції. Даних щодо *обсягу легального ринку рідин для електронних сигарет* в Україні також немає. Висновки про їх легальне споживання можна зробити на основі інформації Державної податкової служби України (далі – ДПС) про обсяги реалізації марок акцизного податку. Але ускладненням для розрахунків є те, що немає стандартної ємності резервуара е-сигарети, на який наклеюється марка. Вивчивши пропозиції Інтернет-магазинів, припускаємо, що *середній об'єм ємності імпоротної е-рідини, на який наклеюється одна марка акцизного податку, – становить 6 мл, вітчизняної – 10 мл.*

Отже, на основі даних про кількість реалізованих марок акцизного податку для вироблених в Україні та імпортованих рідин для електронних сигарет робимо висновок про те, що *розмір легального ринку е-рідин у 2024 р. можна приблизно оцінити на рівні 26,32 тис л* (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Розрахунки споживання легальних е-рідин в Україні в 2024 р.

Показники та/або їх розрахунок	Значення показника
Кількість реалізованих акцизних марок для вітчизняних е-рідин, шт.	1575700
Кількість реалізованих акцизних марок для імпортних е-рідин, шт.	1759800
Обсяг легального ринку вітчизняних е-рідин, тис л (1575700*0,01:1000)	15,76
Обсяг легального ринку імпортних е-рідин, тис л (6958126*0,006:1000)	10,56
Загальний обсяг легального ринку е-рідин, тис л (15,76+10,56)	26,32

Джерело: складено авторами за даними ДПС, отриманими за офіційним запитом

Частка нелегального ринку рідин для електронних сигарет в Україні в 2024 р. розраховується так: $100\% - (26,32:341,37)*100\% = 92,3\%$. Тобто, рівень нелегальної торгівлі е-рідинами *в середньому за рік був 92,3%*.

При цьому в 2024 р. більшість марок акцизного податку для е-рідин було реалізовано у вересні-грудні. Це можна вважати ознакою покращення ситуації з нелегальною торгівлею такою продукцією завдяки зусиллям Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики і ДПС. За нашими оцінками, *у другій половині 2023 р. (після набрання чинності заборону) відбулася тотальна мінізація ринку е-рідин, коли частка «тіні» сягнула 99%, і такий стан справ зберігався до осені 2024 р.*⁴⁷.

Спираючись на дані згаданого вище опитування КМІС щодо поширеності споживання електронних сигарет серед повнолітніх осіб у лютому-березні

⁴⁷ Нелегальна торгівля рідинами для електронних сигарет: передумови, тенденції, заходи протидії. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т.Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/nelegalna-torgivlya-ridynamy-dlya-elektronnyh-sygaret-peredumovy-tendentsiyi-zahody-protidyiyi/>

2025 р. (5,2%), вважаємо, що **ємність ринку рідин для електронних сигарет в Україні збільшилася до 412,81 тис л** (табл. 2.3). Причому цей показник може бути й вищим, оскільки протягом року спостерігалось активне збільшення кількості точок роздрібного продажу продукції вейпінгу.

Таблиця 2.3

Розрахунки загального обсягу споживання е-рідин в Україні в 2025 р.*

Показники та/або їх розрахунок	Значення показника
Чисельність населення у віці 18 років і старше, тис осіб	21750
Поширеність вживання е-рідин, %	5,2
Кількість споживачів е-рідин, тис осіб (21750*0,043)	1131
Норма вживання е-рідин на щоденній основі, мл	1
Річний обсяг споживання е-рідин однією особою, л (0,001*365)	0,365
Загальний обсяг споживання е-рідин у рік, тис л (1131*0,365)	412,81

* Без урахування вживання е-рідин неповнолітніми.

Джерело: складено за даними КМІС та експертних оцінок.

Обсяг легального ринку рідин для е-сигарет та частку нелегальної торгівлі ними в 2025 р. можна буде оцінити, коли будуть дані щодо реалізації марок акцизного податку за весь рік.

Але що можна сказати про легальні продажі вейпів сьогодні, на фоні нового зростання поширеності їх вживання?

За інформацією Державної митної служби України (далі – ДМС), у січні-серпні 2025 р. в Україну **імпортовано 549,1 кг нікотину і 1470 кг нікотинбензоату**. З такого обсягу сировини можна виготовити **94,79 тис л** нікотиновмісної рідини. Також за цей період імпортовано близько **278 л рідин для електронних сигарет**. В Україну контрабандою ввозилися одноразові е-сигарети і вейпи з одноразовими картриджами (за даними Kantar, разом – це 43% ринку), готові рідини для електронних сигарет, нікотин та нікотинбензоат, облік яких ДМС зі зрозумілих причин не веде.

Чи багато із цього реалізувалося легально?

За 9 місяців 2025 р. в Україні не було придбано жодної марки акцизного податку для імпортованих е-рідин (проти річних показників 1759,8 тис шт у 2024 р. та 6958,1 тис шт – у 2023 р.). Реалізація марок для вироблених в Україні рідин у першому півріччі 2025 р. відбувалася в обсягах, зіставних із закупівлями у кінці 2024 р., але в 3-му кварталі вона припинилася. Всього у січні-вересні 2025 р. було реалізовано 1128,1 тис шт марок для вироблених в Україні е-рідин, що передбачає сплату близько **200 млн грн акцизного податку**. Якщо в 4-му кварталі збережеться такий статус-кво, ми отримаємо новий антирекорд ємності легального ринку е-рідин...

Висновки очевидні: **у 2025 р. масмо тотальну вейпову «тінь»**. Це є протилежністю українському ринку тютюновмісних виробів для електричного нагрівання (далі – ТВЕН), на якому, за нашими оцінками, представлена виключно легальна продукція, з якої сплачено усі податки (акцизний податок, ПДВ, роздрібний акциз)⁴⁸.

2.1.2 Наслідки заборони нетютюнових смаків

Заборона рідин зі смако-ароматизованими добавками ввела ринок е-сигарет у тотальну «тінь». Результатом цього стало падіння податкових надходжень і зростання втрат бюджету. За словами голови комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики *Данила Гетманцева*, несплата податків у воєнний час є крадіжкою в армії. Крім того, це позбавляє державу спроможності підтримати сфери освіти, охорони здоров'я, культури, які важливі для розвитку людського потенціалу.

Порахувавши *втрати акцизу від існування нелегального ринку е-рідин у 2023 р.*, ми отримали показник від 3 до 4 млрд грн.

З квітня 2025 р. ставка акцизного податку на рідини для е-сигарет підвищилася з 10 тис грн до 300 євро (13 тис грн) / 1 л, що збільшило ***втрати акцизу від нелегального ринку рідин до щонайменше 5 млрд грн.***

Крім того, нелегальна торгівля продукцією вейпінгу призводить до втрат ПДВ та роздрібного акцизу. Зважаючи на середню ціну реалізованого без податків набору рідин для «самозамісу» ємністю 25-30 мл (350 грн), можна припускати, що в 2025 р. *вартісний вимір ринку рідин для е-сигарет становитиме понад 4,8 млрд грн*, а держава ***недоотримає щонайменше 2 млрд грн ПДВ та 0,6 млрд грн роздрібного акцизу.***

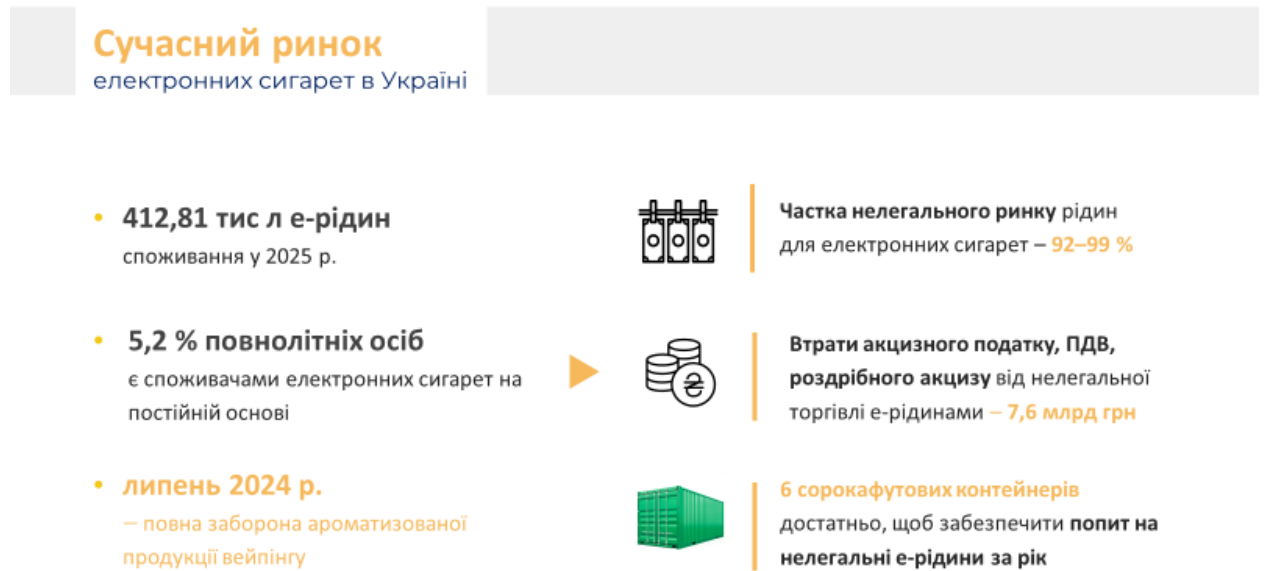
Отже, ***всього*** втрат податкових надходжень від нелегально ринку е-рідин у 2025 р. – ***щонайменше 7,6 млрд грн.***

7 млрд грн могли надійти до державного бюджету для фінансування витрат на безпеку та оборону, а 0,6 млрд грн (роздрібний акциз) – до бюджетів органів місцевого самоврядування. Найбільше втрачають великі міста. Наприклад, *м. Київ* могло би додатково отримати ***102,27 млн грн надходжень роздрібного акцизу***, *м. Харків* – ***25,25 млн грн***, *м. Дніпро* – ***25,24 млн грн***, *м. Одеса* – ***22,23 млн грн***, *м. Львів* – ***21,76 млн грн***⁴⁹.

⁴⁸ Акцизна політика і нелегальна торгівля тютюновими виробами: у пошуках збалансованих рішень. Кошук Т., Пасічний М. / за загальною редакцією Т. Кошук, Growford Institute, К: 2024. URL: <https://www.growford.org.ua/research/aktsyzna-polityka-i-nelegalna-torgivlya-tyutyunovymy-vyrobamy-u-poshukah-zbalansovanyh-rishen/>

⁴⁹ Інформація щодо часток для зарахування до бюджетів місцевого самоврядування акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю тютюнових виробів, тютюну та промислових заміників тютюну, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, за серпень 2025 року. ДПС. URL: https://tax.gov.ua/data/material/000/480/588918/Dodatok_082025.pdf

Також можна поррахувати, у скільки вантажних сорокафутових контейнерів можна помістити весь річний обсяг нелегальних е-рідин, які споживаються в Україні. Близько 400 тис л – 400 м³. Отже, **6 контейнерів** (стандартний внутрішній об’єм – 68 м³) достатньо, щоб забезпечити попит на рік. Це є ілюстрацію легкості транспортування нелегальних е-рідин (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Характеристики ринку е-сигарет в Україні

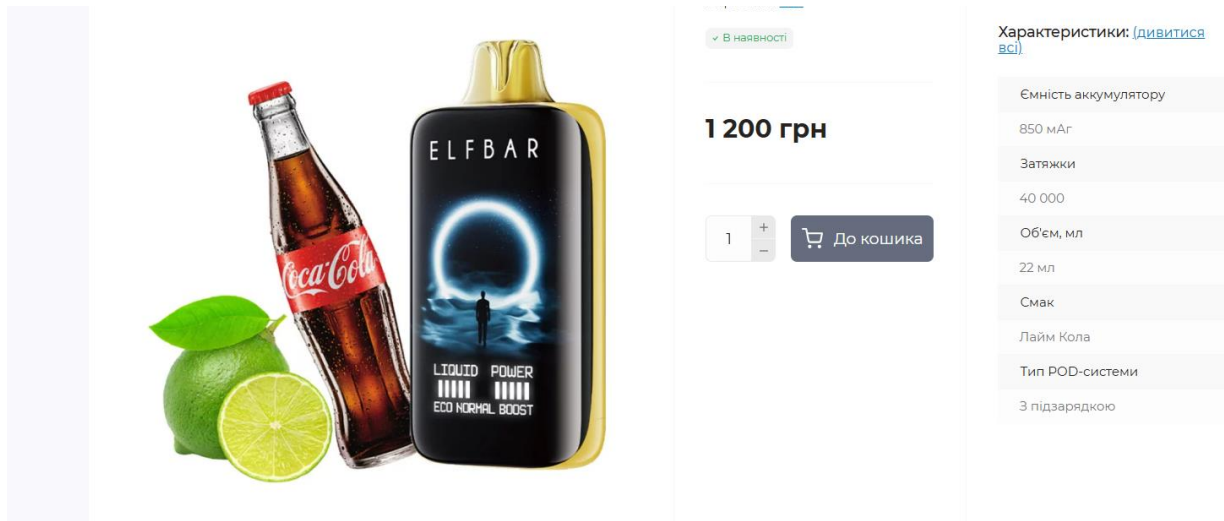
Правда, на 99% нелегальні одноразові е-сигарети у пакуванні (середній об’єм 1 шт – 0,000075 м³) вимагають більше місця. З урахуванням частки такої продукції на ринку (за даними *Kantar*, 28%) та середнього об’єму рідини в одноразовій е-сигареті (7,8 мл) – 17 контейнерів.

Із наведеного вище випливає ще один важливий висновок: *у разі налагодження великих обсягів контрабандних поставок продукції вейпінгу морським каналом суттєво посиляться ризики сплесків нелегальної торгівлі нею із подальшим зменшенням доходів бюджету.*

Втрати податків від нелегальних е-рідин раніше не бралися до уваги. Їх потрібно додати до втрат бюджету від споживання нелегальних сигарет та іншої підакцизної продукції. Адже замість нелегальних ароматизованих е-сигарет, якщо би за їх обігом був налагоджений ефективний контроль, могли бути спожиті легальні е-сигарети, традиційні сигарети або ТВЕН. Лише незначна частка осіб, які вживають тютюнові вироби та їх альтернативи, можуть відмовитися від цієї звички.

Інший негативний наслідок заборони – споживання вейпів в Україні зростає, ринок активно розвивається, але все це відбувається поза сферою дії державного контролю.

Широкий асортимент електронних сигарет з харчовими та ароматизованими добавками можна знайти у т. ч. у мережі Інтернет. Продавці рекламують, що в них у наявності є «всі смаки» та девайси з шаленою кількістю затяжок – до 40 тис. Тіньовий ринок намагається догодити всім побажанням та запитам споживача, ігноруючи законодавчі норми, які окремі групи суспільства називають «переможним проривом у боротьбі з тютюновою пандемією». На рис. 2.2 наведено скрін замовлення ароматизованого вейпу на 40 тис затяжок зі смаком «Лайм Кола» з можливістю підзарядки гаджету.

Рис. 2.2 Класичний приклад забороненої продукції вейпінгу на одному з Інтернет-сайтів

Концентрація нікотину в е-рідинах 20 мг/мл забезпечує споживання близько 1 мг нікотину протягом 5 хв (це час, необхідний для куріння традиційної сигарети, для якої максимально допустима доза складає 1 мг нікотину). Встановлені законодавством ЄС та України обмеження дають змогу споживачу одного вейпу здійснити приблизно 600 затяжок із максимальною концентрацією нікотину 20 мг. Утім, **об'єм представленої на рис. 2.2 е-сигарети перевищує допустиму місткість резервуара в 11 разів; а кількість затяжок є вищою за передбачений стандарт у понад 60 разів!**

Очевидно, що неконтрольований продаж забороненої продукції аж ніяк не спрямований на покращення ситуації у сфері охорони здоров'я.

Звернемо увагу й на те, що продавець нелегалу обіцяє доставити замовлення протягом 1-3 днів за допомогою відомого оператора поштового зв'язку. Схему налагоджено на високому рівні. Крім того, доступні різні опції для оплати товару – на банківську картку фізичної особи; при отриманні товару в поштовому відділенні накладним платежем.

24 червня 2025 р. на засіданні Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з економічної безпеки щодо проблеми **дропів** (за участі Міністерства фінансів, Національного банку і Державної служби фінансового моніторингу) було озвучено інформацію, що в 2025 р. банки закрили рахунки 606 тис фізичних осіб та 30 тис фізичних осіб – підприємців. Близько 90% з них, як зазначає перший заступник голови Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики **Ярослав Железняк**, є дропами⁵⁰. Висока популярність використання дропів для обслуговування і підживлення тіньової економіки вимагає системних рішень.

Особливо небезпечною щодо впливу на здоров'я населення тенденцією є поширення реалізації їх складових окремо (підрозділі 2.2.4).

Згідно з результатами опитування соціологічної служби Центру Разумкова⁵¹, близько 70% користувачів ароматизованих електронних сигарет знають, що така продукція заборонена в Україні. Проте лише 2,2% споживачів припинили їх вживати після заборони. Це багато про що говорить.

76,2% респондентів зазначили, що нелегальна торгівля тютюновими та нікотиновими виробами може мати серйозні негативні наслідки для економічної ситуації в Україні, 80,5% – для здоров'я українців. Отже, є суспільний запит на якнайшвидше розв'язання проблеми.

2.2. Гравці нелегального ринку та схеми зловживань

Організація тіньового ринку е-сигарет свідчить, що *більше половини нелегального обсягу е-рідин та їх складових виготовляється в Україні*. Натомість контрабандисти фокусуються на поставках електронних сигарет різних смаків. Зосередимо увагу на обсягах вилучених е-сигарет, рідин для них та їх компонентів правоохоронними і контролюючими органами в Україні з моменту повної заборони ароматизованих рідин для кращого розуміння проблеми. Проаналізуємо особливості відповідних зловживань.

2.2.1 Сучасне нелегальне виробництво продукції вейпінгу

Виробництво електронних сигарет та рідин для них **не вимагає використання дорогого обладнання**, яке легко замовити у мережі Інтернет. Зокрема, можна зустріти рекламу дуже компактного апарату для ультразвукового замочування е-рідин, що «виводить їх промислове виробництво на новий рівень»⁵².

⁵⁰ Офіційний *Telegram* канал Ярослава Железняка. URL: <https://t.me/vzheleznyak/13049>

⁵¹ У 85% повнолітніх споживачів нікотиновмісних продуктів першим досвідом стало куріння сигарет. Інтерфакс-Україна. 05.06.2025. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/1077565.html>

⁵² Ультразвукове замочування рідин для електронних сигарет. URL: <https://www.hielscher.com/uk/ultrasonic-steeping-of-e-liquids.htm>

При цьому **немає потреби маскувати шум і запах тютюну** (як у випадку із підпільними сигаретними цехами), **доступними є дешеві китайські девайси**. **Бар'єр для входу на ринок е-сигарет є порівняно невисоким**, що пояснює велику кількість його учасників і водночас суттєво ускладнює боротьбу з відповідними зловживаннями.

Наприкінці липня 2024 р. припинено нелегальне виробництво е-сигарет у Києві та Київській обл. Виробники пропонували широкий асортимент товару для заправки девайсів. Для е-рідин використовували чотири основні компоненти: нікотин, пропіленгліколь, гліцерин та ароматизатори, що свідчить про обхід законодавчих заборон використання ароматизованих е-рідин. Детективами Бюро економічної безпеки (далі – БЕБ) було вилучено 1,8 млн одиниць е-рідини, понад 15 тис пристроїв, майже 15 тис л хімічної сировини, обладнання і фурнітуру для виробництва. Вартість конфіскованої готової продукції становила майже 365 млн грн⁵³.

У жовтні 2024 р. детективами БЕБ знову ідентифіковано і припинено нелегальне виробництво рідин для електронних сигарет у Київській обл. Зловмисниками було налагоджено повний цикл виробництва контрафактної продукції на промисловому устаткуванні. Вилучено близько 350 тис одиниць із е-рідинами, ємності з хімічною сировиною, що використовується в е-сигаретах (ароматизатори, пропіленгліколь, нікобустер), тару для пакування та виробничу лінію. Вартість готової продукції перевищила 45 млн грн⁵⁴.

Зауважимо, що це не перші випадки викриття нелегального виробництва рідин для е-сигарет та вилучення їх компонент. Було навіть оскарження в суді кваліфікації такого вилучення як підакцизного товару під приводом, що ці інгредієнти використовуються й іншими галузями промисловості. Проте в ухвалі Одеського апеляційного суду у відповідній справі⁵⁵ йдеться про те, що «надані на дослідження зразки рідин містять у своєму складі пропіленгліколь, ароматичні речовини; гліцерин; нікотин, пропіленгліколь; нікотин, гліцерин; та певний перелік об'єктів (рідин) входять до переліку підакцизних товарів, а саме рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що містяться, зокрема, в картриджах, заправних контейнерах та інших ємностях». Тобто, **суд постановив, що компоненти е-рідин, знайдені разом, потрібно вважати підакцизним товаром**. Цей прецедент має важливе значення.

⁵³ БЕБ на Київщині припинило підпільне виробництво рідин для куріння: вилучено продукцію вартістю 365 млн грн. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-kyivshchyni-prypynylo-pidpilne-vyrobnytstvo-ridyn-dlia-kurinnia-vylucheno-produktsiiu-vartistiu-365-mln-hrn>

⁵⁴ Підпільне виробництво електронних сигарет: БЕБ на Київщині вилучило товар та виробничу лінію. URL: <https://esbu.gov.ua/news/pidpilne-vyrobnytstvo-elektronnykh-syharek-beb-na-kyivshchyni-vyluchylo-tovar-ta-vyrobnychu-liniyu>

⁵⁵ Ухвала Одеського апеляційного суду у справі № 947/29667/24 1-кк/947/14186/24 від 5.02.2025 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125481161>

На початку червня 2025 р. детективи БЕБ разом зі співробітниками Служби безпеки України ліквідували найбільшу в історії України схему незаконного виробництва та розповсюдження рідин для електронних сигарет. Контрафактне виробництво знаходилось у Харківській та Львівській обл., далі відбувалось постачання оптовим покупцям та реалізація через мережу точок роздрібного продажу. В результаті обшуків вилучено понад 2,8 т нікотиновмісних е-рідин, понад 8,6 т гліцерину, майже 1,4 млн харчових ароматизаторів, обладнання для виготовлення рідин і наповнення е-сигарет, систему для маркування. Вартість вилученого товару становила 1,2 млрд грн⁵⁶.

В липні 2025 р. співробітниками БЕБ викрито масштабне нелегальне виробництво рідин для електронних сигарет у Київській обл. Було організовано повний цикл виробництва контрафактної продукції. Вилучено майже 2 тис л компонентів для виготовлення е-рідин, 245 л рідин, що використовуються в е-сигаретах, виробниче обладнання⁵⁷.

У серпні 2025 р. вилучено 7 ліній з виробництва нелегальних е-рідин та значні обсяги нелегальної продукції⁵⁸. У жовтні 2025 р. у Київській обл. знову виявлено виробництво контрафактної продукції вейпінгу. Детективи БЕБ вилучили майже 30 тис ємностей із рідинами для е-сигарет, понад 1,2 тис POD-систем, понад 3,5 тис картриджів з е-рідиною. Вартість вилучених товарів орієнтовно складала 3,7 млн грн. Фігуранти продавали незаконну продукцію у точках роздрібною торгівлі Київської обл., а також через соціальні мережі з доставкою по всій території України⁵⁹.

Класичною схемою нелегального виробництва продукції вейпінгу є «*гра у чорну*», коли ділки організують контрафактне виробництво без сплати податків до бюджету. Високий попит на ароматизовані вейпи та е-рідини мотивують зловмисників активізувати діяльність. Це підтверджують наші розрахунки ємності ринку рідин. Поширеною є ситуація, коли великі гравці організують *повний цикл товарообігу* – налагоджена дистрибуція та роздрібний продаж через спеціалізовані торгові точки, мережу Інтернет і месенджери. Це свідчить про немалий грошовий поріг входу саме у цю нішу. Разом із тим, залишатись довго непоміченими такі гравці не можуть, тому важливим є посилення результативності діяльності БЕБ у сфері боротьби з ними.

⁵⁶ БЕБ ліквідувало підпільні цехи з виготовлення рідин для електронних сигарет, вилучено на 1,2 млрд грн продукції. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-likvidovalo-pidpilni-tsekhy-z-vyhotovlennia-ridyn-dlia-elektronnykh-syharek-vylucheno-na-12-mlrd-hrn-produktsii>

⁵⁷ БЕБ на Київщині припинило підпільне виробництво рідин для куріння: вилучено продукцію та виробничу лінію. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-kyivshchyni-prypynylo-pidpilne-vyrobnytstvo-ridyn-dlia-kurinnia-vylucheno-produktsiiu-ta-vyrobnychu-liniu>

⁵⁸ 7 виробничих ліній та товар вартістю 50 млн грн: БЕБ ліквідувало підпільне виробництво й мережу продажу вейпів. URL: <https://esbu.gov.ua/news/7-vyrobnych-ykh-linii-ta-tovar-vartistiu-50-mln-hrn-beb-likvidovalo-pidpilne-vyrobnytstvo-i-merezhu-prodazhu-veipiv?v=68948b8b60d43>

⁵⁹ Офіційний Telegram-канал Бюро економічної безпеки України. URL: https://t.me/esbu_gov_ua/9218?single

Оскільки у другій половині 2025 р. припинилася закупівля марок акцизного податку для вироблених в Україні е-рідин, слід також відстежувати діяльність виробників, які отримали відповідні ліцензії від ДПС.

2.2.2 *Контрабанда електронних сигарет, пристроїв та рідин для них*

Як зазначалося у попередніх підрозділах, одноразові е-сигарети та вейпи з одноразовими картриджами, що займають 43% ринку, потрапляють до України контрабандою із заправленою в них рідиною. Це вимагає належної уваги до відповідних схем зловживань.

Працівники Державної прикордонної служби спільно зі співробітниками ДМС і БЕБ регулярно виявляють контрабандні е-сигарети при здійсненні оглядів транспортних засобів на пунктах пропуску. **Найбільшим каналом постачання нелегальних електронних сигарет через кордон є легкові авто та мікроавтобуси.** Зловмисники намагаються уникнути кримінальної відповідальності за контрабанду, з огляду на що обсяг партій підакцизних товарів найчастіше не перевищує 1,136 млн грн.

Високою популярністю користується схема, коли **великі обсяги продукції вейпінгу з Китаю накопичуються на складах сусідніх країн, щоб пізніше дрібними партіями переправлятися до України.**

Характерною особливістю незаконного переміщення електронних сигарет через кордон є *використання зеленого коридору* – каналу спрощеного митного контролю, призначеного для переміщення товарів в обсягах, що не підлягають оподаткуванню митними платежами та письмовому декларуванню, а також не підпадають під встановлені законодавством заборони та/або обмеження щодо ввезення на митну територію України.

Зокрема, було викрито постачання контрафактної підакцизної продукції до України з однієї країни ЄС через пункти пропуску поза митним контролем у Львівській та Волинській обл. Далі одноразові е-сигарети та нікотиновмісні рідини реалізовувались через застосунок *Telegram*. За результатами проведених обшуків вилучено 17 тис шт електронних сигарет, рідини до них, пристрої для е-сигарет на загальну суму 11 млн грн⁶⁰.

У травні 2025 р. співробітники БЕБ перешкодили спробі ввезення на територію України 17 тис електронних сигарет без акцизних марок при перетині кордону через пункт пропуску «Старокозаче». Громадянин Румунії не задекларував підакцизний товар вартістю близько 14,5 млн грн⁶¹.

⁶⁰ БЕБ вилучило електронні сигарети вартістю 11 млн грн. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-vyluchylo-elektronni-syharety-vartistiu-11-mln-hrn>

⁶¹ Контрабанда на мільйони: БЕБ упередило на кордоні з Молдовою незаконне ввезення електронних сигарет. URL: <https://esbu.gov.ua/news/kontrabanda-na-miliony-beb-uperedylo-na-kordoni-z-moldovoju-nezakonne-vvezenia-elektronnykh-syharet>

У червні 2025 р. чоловік на легковому автомобілі намагався провезти через пункт пропуску «Тиса» 1200 е-сигарет та 400 флаконів е-рідин. Але після поглибленої перевірки контрабандний підакцизний товар разом із транспортним засобом було вилучено⁶². Такі ситуації є типовими, у вересні виявлено факти спроб контрабандного ввезення 7,5 тис одноразових електронних сигарет та 500 флаконів рідин, що у них використовуються⁶³.

Як було зазначено у підрозділі 1.2, враховуючи фізичні характеристики рідин для е-сигарет, їх набагато простіше переміщувати через митний кордон порівняно із традиційними сигаретами. Крім того, митні органи мають обмежені технічні засоби для контролю невеликих відправлень, у т. ч. здійснених через канал міжнародних відправлень, і проведення експертизи для визначення складу цих рідин.

Контрабанда е-сигарет і рідин для них, як правило, здійснюється шляхом приховування у відсіках легкових та вантажних транспортних засобів без супровідних документів. У певних випадках відбувається підміна товарів – е-сигарети намагаються ввезти як «збірний вантаж».

Разом із тим, фіксувалися факти ***великих поставок е-сигарет морем***.

Доволі поширеною є схема ***завезення з-закордону пустих девайсів вейпів*** (насамперед китайського походження). З початком заборони виробництва та обігу ароматизованих рідин зафіксовано кратне збільшення імпорту в Україну пустих корпусів електронних сигарет. Далі такі пристрої використовуються схемщиками для нелегальної діяльності, вони заповнюються ароматизованими рідинами. Використання цього методу допомагає спростити цикл виробництва незаконної продукції вейпінгу на українському ринку.

Не менш важливо ***відслідковувати ланцюжок імпорту та подальшого постачання нікотину та нікотинбензоату***, які використовуються для виготовлення рідин. Особливо насторожує той факт, що у 2024 р. було імпортовано 3850,2 кг таких речовин, а у січні-серпні 2025 р. – лише 2289,1 кг. Зменшення середньомісячного показника імпорту з 320,9 до 286,2 кг в умовах зростання вживання вейпів вимагає перевірки припущення про ***поширення контрабанди нікотинової сировини***. Вона є доступною для виробників е-рідин. В мережі Інтернет представлено, зокрема, пропозиції різних видів нікотину від польських та індійських виробників⁶⁴. Цей товар можна легко переміщувати через кордон, приховуючи від митного контролю.

⁶² На кордоні з Угорщиною в автомобілі закарпатця виявили партію електронних сигарет URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/47448-na-kordoni-z-ugorshinoyu-v-avtomobili-zakarpatsya-viyavili-partiyu-elektronnih-sigaret>

⁶³ БЕБ повідомило про підозру жителю Львівщини у контрабанді електронних сигарет. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-povidomylo-pro-pidozru-zhyteliu-lvivshchyny-u-kontrabandi-elektronnykh-sigaret>

⁶⁴ Польські та індійський виробники нікотину. URL: <https://chemnovatic.com/>; <https://a-sense.pl/>; <https://www.alchemieurope.com/pharmaceutical-actives/>

Наші оцінки нелегального ринку е-рідин та результати дослідження *Kan-tar* дають підстави для невтішного висновку про те, що лівова частка контрабанди продукції вейпінгу залишається невиявленою. Необхідна активізація зусиль ДМС, Державної прикордонної служби України, БЕБ, ДПС для протидії описаним вище зловживанням.

2.2.3 Торгівля електронними сигаретами

Ще одним серйозним викликом для органів контролю та правоохоронної системи України є зухвала роздрібна торгівля е-сигаретами і рідинами для них, більшість яких мають аромати, відмінні від тютюнового. Викриття такої незаконної діяльності уже стали звичними.

Зокрема, у грудні 2024 р. виявлено незаконне розповсюдження е-сигарет з ароматизованими сумішами через мережу точок роздрібної торгівлі на Одещині⁶⁵. Попит на заборонену продукцію мотивує зловмисників здійснювати її продаж для отримання неправомірних вигод. Попри вилучення 32 тис контрафактних е-сигарет без акцизних марок, під час слідства незаконна діяльність продовжилася, що зумовило проведення 20 додаткових слідчих заходів, вилучення вейпів, одноразових електронних сигарет та е-рідин.

У березні 2025 р. детективами БЕБ припинено незаконну діяльність мережі продажу електронних сигарет у Львівській обл. Під час обшуків вилучено 105 тис е-сигарет, рідини для них, пристрої для випаровувачів, інші аксесуари для вейпінгу на загальну суму 36 млн грн⁶⁶.

За повідомленнями Державної прикордонної служби та БЕБ, для розповсюдження заборонених е-сигарет і рідин для них часто використовуються спеціально-створені Telegram канали^{67 68}. Комунікація за допомогою чат боту дозволяє зробити замовлення, які пересилаються з використанням послуг поштових операторів. *Використання поштових відправлень для пересилки тютюнових виробів і рідин для електронних сигарет, на яких відсутні марки акцизного податку встановленого зразка, є протизаконним*. Відповідні заборони закріплені Законом України «Про поштовий зв'язок» від 03.11.2022 р. № 2722-IX, також Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку вкладень, заборонених до пересилання у поштових відправленнях, і Порядку

⁶⁵ БЕБ на Одещині вилучило електронні сигарети та супутні товари вартістю 20 млн грн. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-odeshchyni-vyluchylo-elektronni-syharety-ta-suputni-tovary-vartistiu-20-mln-hrn>

⁶⁶ БЕБ на Львівщині викрило нелегальну мережу з продажу електронних сигарет. Вилучено товар вартістю понад 36 млн грн. URL: <https://esbu.gov.ua/news/beb-na-lvivshchyni-vykrylo-nelehalnu-merezhu-z-prodazhu-elektronnykh-syharety-vylucheno-tovar-vartistiu-ponad-36-mln-hrn>

⁶⁷ Прикордонники викрили групу осіб, яка займалася незаконною реалізацією електронних сигарет. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/46755-prikordonniki-vikrili-grupu-osib-yaka-zajmalasya-nezakonnoyu-realizaciyeyu-elektronnih-sigaret>

⁶⁸ Прикордонники викрили канал незаконної реалізації електронних сигарет. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/news/45596-video-prikordonniki-vikrili-kanal-nezakonnuyi-realizaciyi-elektronnih-sigaret>

вилучення вкладень, заборонених до пересилання, із поштових відправлень та розпорядження ними» від 8 вересня 2023 р. № 958.

В Україні вейп-шопи масово реалізують нелегальну продукцію. За інформацією журналіста-розслідувача *Євгена Плінського*, на початку липня 2025 р. детективами БЕБ здійснювались масштабні слідчі дії в одній із розгалужених мереж, яка здійснює продаж заборонених смакових й ароматизованих е-сигарет. Результатом стало вилучення значних обсягів забороненої та необлікованої нікотиновмісної продукції⁶⁹.

А скільки незаконних схем постачання продукції вейпінгу, зважаючи на обсяги споживання е-рідин, ще не виявлено?

На просторах інтернету представлені е-сигарети на будь-який гаманець, ціна «одноразок» стартує від 250 грн. Маркетологи виділяють категорії новинок, акційних пропозицій та лідерів ринку, набори рідин (від тютюнових варіацій до великої кількості фруктових смаків). Нікотин для вейпінгу можна придбати у маленьких (10 мл) та значно більших (понад 30 мл) ємностях. На ринку представлені рідини, які суттєво відрізняються за рівнем вмісту нікотину: безнікотинові аналоги, які позиціонуються як шлях до поступової відмови від куріння; легкі, в яких вміст нікотину варіює від 6 до 11 мг; помірно легкі – з вмістом нікотину 12–16 мг; міцні – доза нікотину складає близько 18 мг; з високим вмістом нікотину – належать до найбільш міцних рідин для е-сигарет (доза нікотину в них становить понад 25 мг).

Один із перших ідентифікованих нами за пошуком *Telegram* каналів, які спеціалізуються на реалізації продукції вейпінгу та різноманітних аксесуарів, має понад 12 тис підписників. Розрахунок за електронні сигарети та е-рідини у різних *Telegram* каналах є типовим – або при отриманні товару у поштовому відділенні / після доставки кур'єром, або оплата на картку. Процес блокування та закриття таких ресурсів, як правило, є тривалим; незважаючи на відповідні дії правоохоронних органів, постійно з'являються нові платформи для продажу нелегальної продукції.

Хоча заборонені е-рідини масово просуються на веб-сайтах, у соцмережах, *Telegram* каналах, найбільший обсяг продажів цієї продукції фіксується у спеціалізованих магазинах і кіосках. У столиці вейп-шопи часто зосереджені у територіальній близькості до станцій метро, у місцях великого скупчення людей, у торговельних центрах. *Євген Плінський*, який сфокусований на протидії схемам тіньової економіки, констатує, що майже в усіх торговельних центрах м. Києва з'явилися острівки, де відкрито йде торгівля забороненими тютюновими і нікотиновмісними виробами⁷⁰. Схожа ситуація спостерігається також в

⁶⁹ *Telegram* канал журналіста Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6683>

⁷⁰ *Telegram* канал журналіста Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6584>

обласних центрах та в інших населених пунктах країни. На рис. 2.3 представлено фото роздрібної точки продажу продукції вейпінгу.

Рис. 2.3. Роздрібна точка реалізації продукції вейпінгу, у т. ч. заборонених ароматизованих е-рідин у торговому центрі м. Київ

Особливістю точок роздрібного продажу електронних сигарет та рідин для них є поєднання у них легальної та нелегальної продукції. Частина товару має акцизні марки, водночас представлені й заборонені законодавством підакцизні товари – рідини з різноманітними смаками та ароматичними добавками; одноразові пристрої зі смаковими домішками тощо. Заборонені електронні сигарети продають із чеками, що свідчать про підміну призначення платежу. *Замість підакцизних товарів там часто вказана категорія продуктів харчування, послуг із ремонту, дозвілля тощо.*

Легальна продукція вейпінгу реалізується через роздрібні торгові точки та мережу Інтернет. Значна частка ринку належить продукції з Китаю. Одноразові е-сигарети та POD системи є найбільш популярними товарами на ринку. Проте навіть у них об'єм картриджа чи резервуара часто перевищує допустимі

норми, які закладені *Tobacco Products Directive 2014/40/EU* та чинним законодавством України.

Крім того, викликає сумнів якість багатьох е-рідин на ринку, які виготовляються переважно тіньовиками. Засилля нелегалу поставило під загрозу здоров'я населення, яке споживає електронні сигарети. Підробки та несертифіковані виробники є суспільною проблемою. Нагадаємо, що в 2025 р. 5,2% повнолітніх осіб в Україні використовують е-сигарети. Цей вид товару набуває дедалі більшої популярності. ***Замість декларованої «меншої» шкоди, особи, які вживають таку нікотиновмісну продукцію, наражаються на серйозну небезпеку для власного здоров'я.***

2.2.4 Реалізація складових ароматизованих вейпів окремо

Як уже згадувалося у попередніх підрозділах, заборона рідин для е-сигарет з ароматизаторами стала поштовхом для ***антиінновацій***. «Новаторські» задуми представників нелегального ринку електронних сигарет реалізувались у ***спеціальній пропозиції – конструктор рідини «самозаміс»⁷¹***. Особа, яка використовує електронні сигарети, може самостійно обрати складові для приготування ароматизованої суміші для вейпу на свій смак. Доступними є: база для приготування рідини із вмістом нікотину; широкий перелік популярних ароматизаторів, які можна міксувати; аромабустори; гліцерин; підсилювачі; тара для змішування тощо.

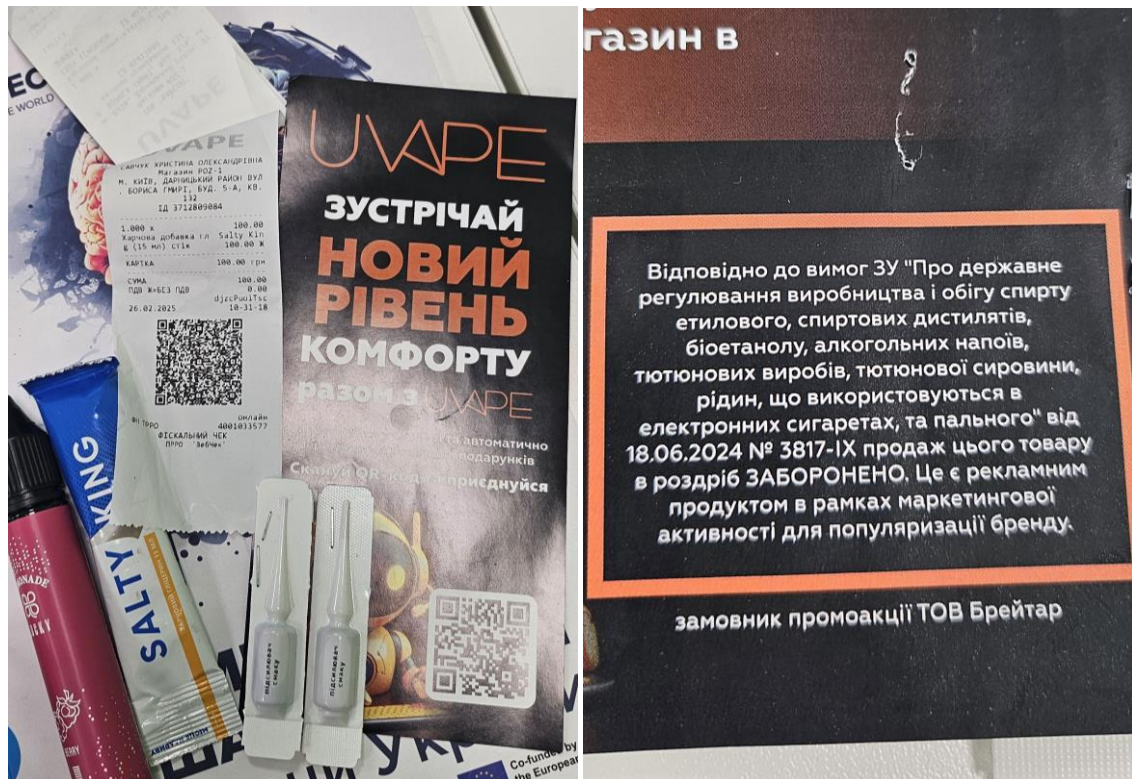
Пропозиція таких товарів є «вікном можливостей» для споживачів вейпів. Крім інтернет-сайтів компоненти рідин, що використовуються в е-сигаретах ***«збери все сам»***, часто продаються ***в спеціалізованих магазинах, кіосках та на автозаправних станціях***. Як уже було показано на прикладі результатів опитування, ті, хто вживали ароматизовані вейпи, продовжують це робити, але тепер оминаючи заборону і не сплачуючи податки до бюджету (позбавляючи армію вкрай необхідного фінансування).

Іноді у схемах продажу е-сигарет «збери все сам» можна побачити акцизну марку на ємностях із нікотином. В інших випадках – усе реалізується без марок. Показовою є також контрольна закупка, коли продавець видавав ***безоплатно нікотин як «рекламний продукт»*** (рис. 2.4).

Найгірше, що є можливість приготувати будь-яку суміш (у т. ч. небезпечну). Наприклад, можна додати ***понаднормову кількість нікотину***. Не кажучи вже про те, що технологія промислового виробництва рідин для електронних сигарет передбачає ***використання сировини фармацевтичної чистоти***, де домішки можуть складати менше 1%. ***Термін придатності більшості е-сигарет***

⁷¹ Компоненти для рідин (все для самозамісу). URL: <https://esmokers.kiev.ua/ua/samozames/>

(та їх компонентів) – один-два роки, а нікотин ще й необхідно в спеціальних умовах зберігати. Образно кажучи, «самозаміс» та легально вироблена рідина для електронних сигарет так само співвідносяться між собою, як самогон та фабрично вироблена горілка.

Рис. 2.4. Приклад реалізації електронних сигарет за схемою «збери все сам» (контрольна закупка)

Опція «збери все сам» з відповідними супутніми аксесуарами та складниками користується високим споживчим попитом. Продавці точок охоче пропонують змістовні консультації для компоновання прийняттого (звичного) для споживача варіанту рідини для е-сигарет.

Описані продажі прямо не заборонені законодавством, проте готові вейпи можна класифікувати як заборонену нелегальну продукцію. Відповідні регулювання вже запроваджено у низці країн ЄС, в Україні є судові рішення, на яке можна спиратися при ухваленні законодавчих рішень.

За нашими оцінками, частка ринку наборів для «самозамісу» в Україні може становити до 50%, що вимагає пошуку шляхів розв’язання зазначеної проблеми. Докладніше про це йдеться у розділі 3.

3. Протидія нелегальному виробництву та обігу електронних сигарет в Україні

Як показано у розділі 2, заборона смако-ароматичних добавок у рідинах для електронних сигарет в Україні, що не була підкріплена заходами для посилення інституційної спроможності органів контролю і правоохоронної системи, призвела до катастрофічних наслідків – повної тінізації та подальшого неконтрольованого зростання відповідного ринку.

Сьогодні Україна поставлена в умови, коли, з одного боку, потрібно надолужувати втрачене, *запроваджуючи нові системні заходи для боротьби із «тінню» електронних сигарет*, а з другого – важливо *засвоїти уроки непродуманих емоційних рішень і **не вводити нових заборон***, щонайменше не переконавшись у тому, що попередні діють.

3.1. Боротьба із нелегальним виробництвом продукції вейпінгу

Нелегальний ринок рідин для е-сигарет є кричущою проблемою для багатьох країн. Основною причиною цього стало запізніле регулювання державою цього виду продукції. Натомість, коли споживання електронних сигарет стало масовим, почалося впровадження жорстких заходів регулювання. Експерти *Tamarind Intelligence* дійшли висновку, що у багатьох країнах світу, навіть із розвиненою економікою та інституціями, нелегальний ринок е-сигарет досяг критичних розмірів. В окремих випадках він перевищує 50% загального обсягу ринку. Зважаючи на це, важливо удосконалити державну політику протидії нелегальному сектору електронних сигарет.

Просте посилення регуляцій для галузі вейпінгу є сумнівним рішенням в контексті своєї ефективності. *Барнабі Пейдж*, редакційний директор компанії *Tamarind Intelligence*, акцентує увагу на тому, що запровадження більш жорсткого регулювання електронних сигарет може поглибити проблему. Заборона торгівлі в мережі Інтернет або надмірне оподаткування стимулюють розквіт нелегального ринку і перешкоджають споживачам купувати легальні вироби, які відповідають усім правилам і стандартам⁷².

Основне місце серед заходів протидії нелегальному виробництву продукції вейпінгу у країнах ЄС та G7 належить *посиленню спроможності інституцій та покращенню енфорсменту*. Забезпечення належного виконання покладених законодавством функцій і завдань контролюючими та правоохоронними органами перебувають у фокусі уваги розробників політики. *Розбудова інструментарію аналітичної діяльності, відстеження найбільших виробників*

⁷² Action needed to curb illicit vape market. URL: <https://ecigintelligence.com/action-needed-to-curb-illicit-vape-market/>

нелегальної продукції, перекриття каналів збуту е-сигарет сприяють підриву виробничого ланцюжка нелегалу.

У проекті федерального бюджету **США** на 2026 р. *FDA (Food and Drug Administration) Center for Tobacco Products* на боротьбу з нелегальним ринком вейпінгу вперше виділяють 200 млн дол США. Всього на такий центр закладено 712 млн дол США, його фінансування не зменшують із 2019 р., незважаючи на заходи скорочення бюджетних видатків⁷³. Отже, є розуміння, що нелегальні ринки традиційних та електронних сигарет завдають суспільству непоправної шкоди. Пильну увагу держави приділено підвищенню результативності державного контролю за виробництвом та обігом нікотиновмісних виробів. Виділення **безпрецедентного обсягу фінансування** на боротьбу із нелегальним ринком е-сигарет та рідин для них є свідченням посилення спроможності державних інституцій. Кошти платників податків, які спрямовуються на боротьбу з тіншовим виробництвом продукції вейпінгу, повинні зменшити засилля контрабанди і контрафакту.

Зростання кількості нелегальних е-сигарет, зокрема одноразових та ароматизованих, вказує на серйозні виклики для *FDA* у сфері енфорсменту. Зважаючи на охоплення часткою нелегальної продукції 50% ринку електронних сигарет (розділ 1.1), необхідні додаткові заходи протидії. Експерти наголошують, що, крім збільшення фінансування, важливо *удосконалити процедури перевірок продукції вейпінгу (у бік пришивидшення) і покращити рівень координації між федеральними агентствами у сфері контролю*. *FDA* та Міністерство внутрішньої безпеки мають посилити зусилля у сфері виявлення нелегальних електронних сигарет і рідин для них, обмінюючись розвідданими та ресурсами з партнерами на рівні штатів і місцевої влади⁷⁴.

Взявши до уваги описаний досвід США, в Україні необхідно систематично *посилювати інституційну спроможність органів контролю та правоохоронних органів, забезпечуючи їх належними фінансуванням*. Враховувати українську особливість, важливо також *боротися з корупцією*. Без цього згадані органи навряд чи зможуть впоратися з викликом зростання тотально тінзованого ринку е-сигарет, а держава втрачатиме дедалі більші обсяги таких важливих під час війни податкових надходжень.

Слід *посилити координацію зусиль БЕБ, ДПС, Національної поліції, Офісу генерального прокурора та місцевої влади* у сфері ідентифікації та зупинення нелегальних виробництв і торгівлі продукцією вейпінгу.

⁷³ FDA Sets Aside \$200 Million to Fight Illicit Vapes. URL: <https://nicotineinsider.com/2025/07/14/fda-sets-aside-200-million-to-fight-illicit-vapes/>

⁷⁴ How unregulated vapes are the cartels' newest weapon — and what law enforcement can do. URL: <https://www.policel.com/drug-interdiction-narcotics/how-unregulated-vapes-are-the-cartels-newest-weapon-and-what-law-enforcement-can-do>

Зокрема, ефективність діяльності БЕБ сьогодні знижують такі чинники: ненадання органу спеціального статусу; відсутність доступу детективів БЕБ до зон митного та прикордонного контролю; неможливість самостійно забезпечувати захист свідків і безпеку працівників; відсутність БЕБ у визначених законодавством переліках замовників у сфері оборонних закупівель та переліках із придбання спеціальних технічних засобів.

Видання «Економічна правда» здійснило аналіз усіх судових вироків у справах щодо незаконного обігу підакцизних товарів із 2023 р. Лише в 15% з них вказано, що провадження здійснює БЕБ. Згідно з даними Офісу генерального прокурора, у 2025 р. за БЕБ обліковується менше половини всіх досудових розслідувань, пов'язаних із незаконним обігом підакцизної продукції⁷⁵. Водночас, відповідно до законодавства, БЕБ є державною інституцією, на яку покладено завдання щодо протидії правопорушенням, що впливають на функціонування економіки держави. Втрата у 2025 р. більше трьох десятків мільярдів гривень податкових надходжень від нелегальних ринків традиційних та електронних сигарет послаблюють економіку держави.

На початку серпня 2025 р. співробітниками БЕБ було викрито схему нелегального виробництва і збуту вейпів та е-рідин. Під час слідчих дій вилучено понад 276 тис одиниць незаконно виготовлених рідин, набори для їх замішування, ароматизатори, картриджі з сумішшю для вейпінгу, 7 ліній для незаконного виготовлення рідин для е-сигарет та компоненти (гліцерин, пропіленгліколь, ароматизатори, нікотин) загальним обсягом майже 6 тис літрів⁷⁶. До незаконної діяльності було залучено близько 300 осіб, а продукція реалізовувалася через роздрібні точки у торгових центрах по всій території країни та через мережу Інтернет. Цей кейс підсвітив масштаб проблеми та засвідчив спроможність БЕБ протидіяти злочинним угрупованням. Після обрання нового керівника органу бізнес-середовище, експерти та громадянське суспільство розраховують на посилення результативності протидії нелегальному виробництву та реалізації тютюнових та нікотиновмісних виробів.

Разом із тим, важливо не лише *сфокусувати увагу БЕБ на заходах протидії «чорному» виробництву продукції вейпінгу*, а й *досліджувати діяльність виробників, які отримали відповідні ліцензії від ДПС*. Зокрема, потрібно *забезпечити виконання вимоги чинного законодавства України щодо ведення цілодобового спостереження у місцях такого виробництва*.

⁷⁵ Гра не вартує свічок: боротьба з нелегальними підакцизними товарами ефективна на 0,1%. URL: <https://epravda.com.ua/weeklycharts/gra-ne-vartuye-svichok-borotba-z-nelegalnimi-pidakciznimi-tovarami-efektivna-na-0-1-809814/>

⁷⁶ 7 виробничих ліній та товар вартістю 50 млн грн: БЕБ ліквідувало підпільне виробництво й мережу продажу вейпів. URL: <https://esbu.gov.ua/news/7-vyrobnychykh-linii-ta-tovar-vartistiu-50-mln-hrn-beb-likvidovalo-pidpilne-vyrobnnytstvo-i-merezhu-prodazhu-veipiv?v=68948b8b60d43>

3.2. Нові рішення для запобігання зловживанням на етапі імпорту

Україна, належить до країн, де не проводиться систематичне оцінювання розміру нелегального ринку вейпів, та рідин, що у них використовуються. Галопуюче зростання втрат бюджету від його існування змушує задуматися над цими прогалинами. Крім того, дедалі більшої популярності набуває вживання е-сигарет, попри введені заборони. Про значні обсяги контрабандної продукції вейпінгу свідчать декілька наочних фактів.

По-перше, це інформація ДПС, яка засвідчує, що за 9 місяців 2025 р. **не було реалізовано жодної марки акцизного податку для ввезених в Україну рідин, що використовуються в е-сигаретах**. Важко повірити у те, що всі вейпери почали вживати українську продукцію; аналіз реалізованих акцизних марок для вироблених в Україні рідин це не показує. Основною продукцією з-за кордону були електронні сигарети з ароматизованими рідинами, які потрапили під заборону. Ввозяться вони нелегально. Ще імпортуються пусті девайси для подальшого використання у схемі «самозамісу».

По-друге, це регулярні повідомлення БЕБ, Державної прикордонної служби та ДМС про вилучені нездекларовані партії електронних сигарет при здійсненні спільних оглядів транспортних засобів на пунктах пропуску. Найпопулярніший метод незаконного завезення продукції вейпінгу – легковими автомобілями та мікроавтобусами. Контрабандисти часто обирають канал спрощеного митного контролю «зелений коридор». Крім того, уже фіксувалися великі поставки продукції вейпінгу у контейнерах морем.

По-третє, це асортимент, який ми бачимо у роздрібних точках продажу продукції вейпінгу та в мережі Інтернет. Там представлені популярні та відомі світові бренди електронних сигарет без марок акцизного податку. Ні для кого не є секретом, що найбільшою популярністю користуються е-сигарети, які потрапили під заборону.

Отже, необхідно посилити результативність політики протидії контрабанді продукції вейпінгу. ***Інституційна реформа ДМС*** назріла давно. Про це свідчить спільна позиція міжнародних партнерів, громадянського суспільства і влади. Прем'єр-міністр України *Юлія Свириденко* на початку серпня 2025 р. запустила процедуру *відкритого конкурсу на посаду керівника ДМС*. Вона сказала, що це важливий етап у перезавантаженні державного органу, що має функціонувати за європейськими стандартами⁷⁷. Парламентський комітет з питань фінансів, податкової та митної політики, який очолює *Данило Гетманцев*, сприяв прискоренню трансформації ДМС, розуміючи необхідність детінізації,

⁷⁷ Уряд оголосив відкритий конкурс на посаду керівника Держмитслужби та затвердив середньостроковий план заходів реформи митниці. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-oholosyv-vidkrytyi-konkurs-na-posadu-kerivnyka-derzhmytshluzhby-ta-zatverdyyv-serednostrokovyi-plan-zakhodiv-reformy-mytnytsi>

зменшення обсягів контрабанди і наповнення державної скарбниці. Заступник голови цього комітету *Ярослав Железняк* постійно виносив це питання у публічний простір для прискорення запуску відкритого конкурсу.

Призначення Генеральним прокурором *Руслана Кравченка* ознаменувалося посиленням фокусу діяльності цього органу на: 1) посилення системності політики боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил; 2) заходи, що необхідні для встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду підакцизних товарів. На початку липня 2025 р. Офіс Генерального прокурора спільно зі Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Національною поліцією та БЕБ здійснили спецоперацію на регіональних і столичній митницях. Викрито низку порушень та зловживань. Зокрема, перекрито канал контрабанди сигарет через пункт пропуску «Порубне» у Чернівецькій області, до його функціонування, можливо, були причетні фіскали⁷⁸.

Відповідно до Закону України від 9 грудня 2023 р. № 3513-IX, з 1 січня 2024 р. запроваджено *криміналізацію контрабанди підакцизних товарів*, серед яких виокремлено рідини для електронних сигарет. Криміналізація контрабанди є важливим інструментом для боротьби з цим явищем. На користь зазначеного свідчить той факт, що в усіх країнах ЄС, які межують із Україною, запроваджено кримінальну відповідальність за контрабанду. Разом із тим, лише законодавчої норми недостатньо для ефективної протидії тіншовому імпорту. Це підтверджують у т. ч. результати дослідження експертів видання *«Економічна правда»*, які констатують, що *боротьба з нелегальними підакцизними товарами ефективна на 0,1%*⁷⁹.

Необхідно забезпечити фахове та добросовісне виконання функціональних повноважень БЕБ та покращити його взаємодію з іншими інституціями – ДМС, Державною прикордонною службою тощо. Великі сподівання бізнесу та суспільства на підвищення результативності роботи у сфері протидії нелегальному ринку підакцизних товарів, у т. ч. контрабанді, покладаються на нового керівника БЕБ – *Олександра Цивінського*.

За вчинення контрабанди підакцизних товарів кримінальна відповідальність настає, якщо загальна вартість контрабанди у 750 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (у 2025 р. – 1135,5 тис грн). У такому разі зловмисників чекає від 340 тис грн штрафу або позбавлення волі на строк від трьох до шести років. Якщо контрабанда сягає великого розміру

⁷⁸ Контрабанда, хабарі, підробні посвідчення ОБСЄ. Генпрокурор Кравченко розповів про обшуки на митницях. URL: <https://forbes.ua/news/kontrabanda-khabari-pidrobni-posvidchennya-obse-genprokuror-kravchenko-rozpoviv-pro-obshuki-na-mitnitsyakh-09072025-31163>

⁷⁹ Гра не вартує свічок: боротьба з нелегальними підакцизними товарами ефективна на 0,1%. URL: <https://epravda.com.ua/weeklycharts/gra-ne-vartuye-svichok-borotba-z-nelegalnimi-pidakciznimi-tovarami-efektivna-na-0-1-809814/>

– при перевищенні 1500 неоподатковуваних мінімумів (2271,0 тис грн), застосовуються санкції у вигляді штрафів від 1275,0 тис грн до 12 років в'язниці з конфіскацією майна. Якщо контрабанда вчинена «організованою групою», передбачена відповідальність лише у вигляді позбавлення волі із позбавленням права обіймати посади та конфіскацією майна.

Переглянувши Інтернет сайти, на яких продаються набори для «самозмісу» із широким асортиментом смаків, ми виявили, що ТОП-пропозиції дозволяють придбати е-рідину за ціною близько 12 грн / 1 мл. Інструкція, як зробити заборонену законом рідину для вейпу, надається безкоштовно, а час для приготування складає 7 хвилин. Нелегально ввезені ароматизовані рідини для е-сигарет продаються за такою самою ціною, оскільки конкуренція на ринку висока. Отже, *для настання кримінальної відповідальності потрібно завезти приблизно 70 л відповідної е-рідини.*

Запровадження криміналізації контрабанди підакцизних товарів спонукало до *розщеплення великих партій контрабандних е-сигарет і рідин для них* з метою уникнення кримінальної відповідальності. Зокрема, на одному з пунктів пропуску у березні 2025 р. затримано особу, яка незаконно хотіла ввезти 310 блоків рідини для електронних сигарет відомої марки (об'ємом 9,3 літра)⁸⁰. На іншому – працівники Державної прикордонної служби запобігли спробі незаконного ввезення 460 одноразових е-сигарет⁸¹.

Утім, це не зупиняє «великих ділків». Показовим кейсом масштабності контрабанди електронних сигарет є скерована наприкінці липня 2025 р. Офісом Генерального прокурора до суду справа щодо організованої групи, яка здійснювала ввезення нелегальних е-сигарет з Китаю. Одноразові е-сигарети з рідиною постачались великими партіями без марок акцизного податку або ці марки були підробленими. Під час санкціонованих обшуків було вилучено понад 200 тис одиниць продукції, спецобладнання для підроблення маркування та інші речові докази. Обсяги вилученої продукції за різними оцінками можуть складати 60–100 млн грн⁸².

Важливо *переоснащувати пункти пропуску на державному кордоні* з метою оптимізації їх роботи та посилення результативності політики виявлення контрабанди, у т. ч. вейпів та рідин, що у них використовуються.

Закупівля додаткових *стаціонарних та мобільних рентгенівських сканерів* сприятиме ідентифікації прихованих підакцизних товарів у транспортних

⁸⁰ Водій спробував провезти через кордон 20 кг червоної ікри і сотні блоків рідини для вейпів. URL: <https://greenpost.ua/news/vodij-sprobuvav-provezty-cherez-kordon-20-kg-chervonoyi-ikry-i-sotni-blokiv-ridyny-dlya-vej piv-i86261>

⁸¹ 460 вейпів у багажнику: у «Краківці» викрили жінку, яка везла контрабанду. URL: <https://www.golosinfo.com.ua/460-vej piv-u-bagazhnyku-u-krakivci-vykryly-zhinku-yaka-vezla-kontrabandu/>

⁸² Сотні тисяч «вейпів» з Китаю, фальшиві акцизи та несплата податків: на Львівщині судитимуть учасниць тіньового бізнесу. URL: https://t.me/pgo_gov_ua/31375

засобах. Актуальним є також встановлення *систем інтелектуального відеоконтролю*. Ці заходи значно посилять ризики для потенційних порушників бути виявленими. Досвід розвинутих країн свідчить, що підвищення ефективності протидії контрабанді потребує додаткових асигнувань держави.

Позитивною практикою є також *долучення бізнесу до оснащення ДМС*. Зокрема, на митному посту «Укрпошта» Київської митниці з'явилися сканери міжнародного класу – *Rapiscan 632DV* та *Rapiscan ORION® 928DX*. Вони забезпечують сучасний «розумний» контроль, що робить перевірку відправлень швидкою, якісною і надійною. Обладнання надано благодійним фондом за посередництва *Американської торговельної палати в Україні*⁸³.

Спрямування коштів бюджету у технологічну модернізацію ДМС і Державної прикордонної служби за зразком країн ЄС та G-7 (насамперед США, Великої Британії, Австралії) можуть забезпечити фіскальний ефект. Крім того, це перешкоджатиме проникненню товарної контрабанди, у т. ч. підакцизних товарів, що є вкрай необхідним для формування справедливого конкурентного середовища в Україні. Удосконалення підходів до політики боротьби з контрабандою демонструватиме інвесторам, що за сучасних складних умов відбувається будівництво спроможної держави.

3.3. Перекриття каналів постачання нелегальної продукції

Пріоритетним напрямом протидії нелегальному обігу е-сигарет у країнах ЄС, США, Австралії, Великій Британії та Малайзії є ідентифікація найбільших агентів їх незаконного виробництва й реалізації. Органи контролю проводять роботу щодо *виявлення та дослідження каналів постачання нелегальної продукції вейпінгу від точок роздрібного продажу до суб'єктів дистрибуції і в кінцевому підсумку – до нелегальних виробників*.

Служби фіскальних розслідувань проводять кропітку аналітичну роботу для того, щоб перекрити основні канали постачання нелегальних підакцизних товарів. В Австралії, Великій Британії, США та Нідерландах значну увагу приділено портам як каналу контрабанди вейпів. В Україні також *частина е-сигарет ввозиться морем у контейнерах (у т. ч. серед інших речей)*. Фіксувалася контрабанда великими партіями продукції.

Разом із тим, значний обсяг тіншового ринку електронних сигарет та рідин для них виробляється контрафактними ділками. *Закриття нелегальних виробництв, вилучення обладнання та сировини, що використовується для виготовлення контрафакту*, є необхідним для протидії тіншовому ринку продукції

---

⁸³ Новий рівень безпеки: митниця отримала новітнє обладнання для перевірки поштових відправлень. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/novii-riven-bezpeki-mitnitsia-otrimala-novitnie-obladnannia-dlia-perevirki-poshtovikh-vidpravlen-2413>

вейпінгу. *Ідентифікація та аналіз каналів постачання сировини на нелегальні виробництва, визначення її походження і методів поставок суттєво перешкоджатиме тіншовикам.*

Державним інституціям потрібно удосконалювати інструментарій контролю за сировиною для виготовлення рідин для вейпів. В Україні популярною є схема імпорту пустих девайсів електронних сигарет, які потенційно можуть реалізовуватись у нелегальних схемах. У пусті оболонки додаються нелегальні рідини. Детективам БЕБ після вилучення нелегальних ліній із виробництва е-рідин варто проводити експертизи для встановлення походження обладнання та каналів його постачання. Можна залучати до зазначених вище заходів представників експертного середовища.

Конфісковані рідини, е-сигарети, сировина та обладнання для їх виготовлення мають підлягати знищенню (щоб унеможливити використання цього обладнання у подальшому).

У розвинених країнах сьогодні триває дискусія щодо доцільності обмеження продажу продукції вейпінгу на заправках, у кіосках та невеликих магазинах. У цих точках продажу спостерігається найбільше порушень у сфері торгівлі е-сигаретами та рідинами для них. Один із варіантів рішення – надання дозволів на торгівлю продукцією вейпінгу через зареєстровані спеціалізовані магазини і великі роздрібні мережі. Утім, досвід *США* свідчить про те, що виписування значних штрафів суб'єктам роздрібного продажу за порушення вимог торгівлі е-сигаретами суттєво не покращує ситуацію, згодом нелегальна торгівля продовжується. Іншим кейсом продажу вейпів у спеціалізованих точках є *Австралія*, про що йшлося у підрозділі 1.1.2. Попри те, що там дозволені терапевтичні е-сигарети, які продаються виключно через аптеки, показник нелегального ринку е-рідин сягає 90%.

Схожа ситуація спостерігається в Україні, коли після закриття роздрібно-ї точки нелегальної торгівлі електронними сигаретами на її місці або в діапазоні 30 метрів швидко з'являється нова. Одна з причин такої ситуації - *недостатній рівень відповідальності порушників*. Крім того, значна частка справ за роздрібну торгівлю нелегальними підакцизними товарами закривається у зв'язку з *малозначністю*. Зокрема, *Євген Плінський* вже звертав увагу на те, що не відбулося притягнення до відповідальності власників мережі вейп-шопів, викритої в серпні⁸⁴. Це потрібно виправити, оскільки в умовах воєнного стану податки забезпечують обороноздатність та суверенітет держави. Посилення відповідальності за нелегальний обіг підакцизної продукції має слугувати запобіжником для потенційних організаторів цих дій.

⁸⁴ Telegram канал журналіста Євгена Плінського. URL: <https://t.me/plinskiymedia/6994>

Одним із каналів постачання нелегальних е-сигарет та е-рідин від продавців до споживачів, які роблять замовлення через Інтернет сайти та *Telegram* канали, є поштові відправлення. Цим каналом також користуються великі гравці ринку, які доправляють нелегал до точок роздрібного продажу. Детективи БЕБ неодноразово фіксували факти постачання великих партій тютюнових та нікотиновмісних виробів поштою. Важливим завданням держави є мінімізація потоків нелегального обігу продукції вейпінгу цим каналом.

Нагадаємо, що проблема нелегального ринку е-сигарет притаманна навіть багатьом розвиненим країнам, де функціонують якісні інститути. Законодавці та органи контролю постійно фокусують свою увагу та зусилля на перекритті каналів нелегальної дистрибуції продукції вейпінгу. У *США* спеціально було створено робочу групу з метою вирішення цього питання. До її складу включено представників федеральної інспекції поштових послуг – *US Postal Inspection Service*. Це свідчить про важливість залучення основних операторів поштового зв'язку до боротьби з тіньовою економікою і пересиланням нелегальних підакцизних товарів. Актуально та необхідно посилити контроль за переміщенням тютюнових та нікотиновмісних виробів поштовими відправленнями, особливо великими партіями.

Законодавством заборонено пересилати у внутрішніх поштових відправленнях тютюнові вироби та рідини для електронних сигарет, на яких відсутні марки акцизного податку встановленого зразка. Але при цьому слід посилити відповідальність працівників операторів поштового зв'язку за приймання до пересилки нелегальних підакцизних товарів. Для мінімізації зловживань постачання нелегальних електронних сигарет і рідин для них поштовим каналом необхідно ускладнити оплату за цей товар.

Дослідивши методи оплати продавців нелегальних вейпів та е-рідин, ми встановили, що їх є декілька. Як згадувалося у розділі 2, це: *перерахунок переказу на банківську картку фізичної особи; оплата при отриманні товару в поштовому відділенні накладним платежем*. Утім, деякі Інтернет магазини також приймають як оплату замовлення *криптовалюту*, що свідчить про розвиток схем ухилення від оподаткування у цій сфері.

Необхідно посилити огляд підакцизних товарів працівниками поштових відділень при здійсненні накладного платежу. Це обмежить випадки неналежного виконання цими працівниками їх обов'язків при прийманні підакцизних товарів без акцизних марок та ускладнить роботу відділенням, які перебувають у змові зі зловмисниками (такі кейси також зафіксовано).

Слід також *продовжити системну протидію дропам*, щоб завадити проведенню розрахунків за нелегальні підакцизні товари. Зокрема, необхідно ухвалити внесений 27 жовтня 2025 р. до Верховної ради України Проєкт Закону

про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення реєстру осіб, платіжні операції яких потребують посиленого контролю №14161. На переконання *Ярослава Железняка*, **створення «реєстру дронів»** полегшить боротьбу із відповідними зловживаннями⁸⁵.

На позитивну оцінку також заслуговує ініціатива створення *Реєстру адрес вебсайтів* ліцензіатів, що здійснюють продаж підакцизних товарів шляхом електронної торгівлі, яка допоможе виявляти підозрілі сайти.

3.4. Контроль за реалізацією споживачам складових рідин для вейпів

Зважаючи на дані дослідження *Kantar*⁸⁶ щодо часток споживання е-сигарети зі змінними багаторазовими картриджами (39%) та вейпів із вбудованим заправним резервуаром (18%), можна припускати, що **ринок наборів е-рідин для «самозамісів» в Україні вже охопив до 50% від загальної ємності ринку**. Така статистика свідчить про необхідність якнайшвидшого розв'язання проблеми «е-самозамісу».

Відповідно до змін до Податкового кодексу України, несених у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення» від 16.07.2025 р. 4536-IX, **з 1 жовтня 2025 р. в Україні набрала чинності заборона на безоплатне надання нікотину при реалізації компонентів рідин для електронних сигарет**, що переводить схему «самозамісу» із напівлегальної в «чорну» площину.

Тепер діє заборона на «...безоплатне розповсюдження на території України тютюнової сировини, сировини для рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та/або нікотину (токсичного алкалоїду, екстрагованого з тютюну або отриманого шляхом хімічного синтезу, який відповідає товарній позиції 2939 згідно з УКТЗЕД) окремо або в наборах». Крім того, *введено штраф за безоплатну реалізацію окремо або в наборах е-рідин* в розмірі 200% від вартості реалізованих товарів, але не менше розміру трьох мінімальних заробітних плат (у 2025 р. – це 24 тис грн).

Разом із тим, виконання цієї заборони ще потрібно ефективно проконтролювати. Це, як і завдання протидії роздрібній торгівлі нелегальними е-сигаретами в цілому, покладається на ДПС та Національну поліцію.

Якщо будуть зафіксовані факти обходу заборони дарування нікотину, іншим рішенням може бути *заборона реалізації ароматизаторів суб'єктами господарювання, які мають ліцензію на роздрібну торгівлю електронними сигаретами та рідинами для них*.

⁸⁵ Офіційний *Telegram* канал Ярослава Железняка. URL: <https://t.me/yzheleznyak/14681>

⁸⁶ Дослідження ринку електронних сигарет в Україні. Kantar. 2025. URL: <https://www.kantar.com/ua/inspiration/ait/electronic-cigarettes-market-study-in-ukraine>

Розглянемо практику *США*. На сайті *FDA* йдеться про, що виготовлення, модифікацію, змішування, збір, обробку, маркування, перепаковування, перемарковування або імпорт будь-якого тютюнового виробу слід вважати виробництвом тютюнових виробів, а суб'єкта, який здійснює такі дії – виробником⁸⁷. Запозичивши цей підхід, можемо, як варіант, *ввести вимогу змішувати компоненти рідин перед їх продажем і зобов'язати відповідні точки продажу отримувати ліцензію на виробництво е-рідин*.

Необхідно також звернути увагу на досвід протидії нелегальному ринку е-рідин європейських країн, які *внесли до підакцизних товарів як рідину для електронних сигарет, так і її компоненти*, передбачивши відповідні правила адміністрування акцизу. Це, зокрема, вже описані в підрозділ 1.2.1 кейси *Латвії* та *Великої Британії*.

У *Бельгії* законодавство щодо оподаткування е-рідин з 2024 р. охоплює речовини, які використовуються для «самозамісів». У країнах ЄС вживаються формулювання «*змішай сам*» (*mix-your-own*), «*зроби сам*» (*do it yourself*) або «*струси та вейпуй*» (*shake-and-vape*). Компоненти для приготування таких рідин (основа рідини – пропіленгліколь та рослинний гліцерин; бустери та ароматизатори – концентровані або ні), підпадають під законодавче регулювання, якщо вони використовуються для е-сигарет. Натомість законом не охоплено ароматизатори, що продаються в продуктових магазинах⁸⁸.

Схожа практика запобігання зловживанням із інгредієнтами е-рідин напрацьована також *Польщі*. Складові для виготовлення рідин для вейпінгу (наприклад, ароматизатори, гліцерин або пропіленгліколь) підлягають акцизному оподаткуванню, якщо обставини продажу вказують на їх *призначення для використання в електронних сигаретах*. У Польщі з 2023 р. гліцеринові або гліколеві розчини, які продаються окремо у як наповнювачі для камінів або освіжувачів повітря, але використовуються для схеми «самозамісу» е-рідини, підлягають оподаткуванню акцизом⁸⁹. Зазначені зміни запроваджено з метою усунення можливостей обходити закон і забезпечення справедливого оподаткування компонентів рідин для вейпів, що продаються окремо.

Як уже йшлося у підрозділі 1.2.2, Єврокомісія опублікувала *Пропозицію щодо Директиви Ради «Про структуру і ставки акцизів, що застосовуються до тютюнових виробів та супутньої продукції (нова редакція)»*, якою ініційовано впровадження правил оподаткування е-рідин. Згідно із цим документом,

⁸⁷ Manufacturing. Tobacco product. *FDA*. URL: <https://www.fda.gov/tobacco-products/compliance-enforcement-training/manufacturing>

⁸⁸ Belgium introduces e-liquid excise duty to adapt to evolving tobacco market. URL: <https://ecigintelligence.com/belgium-introduces-e-liquid-excise-duty-to-adapt-to-evolving-tobacco-market/>

⁸⁹ Excise duty imposed on modern cigarette substitutes in Poland. URL: <https://www.kg-legal.eu/info/it-new-technologies-media-and-communication-technology-law/excise-duty-imposed-on-modern-cigarette-substitutes-in-poland/>

безнікотинові рідини включено у сферу оновленої директиви для мінімізації схем ухилення від сплати податків шляхом «самозамісу» (коли нікотин додається споживачами вейпів самостійно до безнікотинових рідин). Крім того, рідинами для е-сигарет визначено **«рідини, що містять або не містять нікотин, які можуть використовуватися в електронних сигаретах або подібних пристроях для випаровування або для заправки е-сигарет»**.

Проблема «самозамісів» гостро стоїть у багатьох країнах, оскільки продаж складових е-рідин окремо обходить усі обмеження, призводить до бюджетних втрат і дає доступ споживачам до несертифікованої продукції.

Які уроки з цього може винести для себе Україна?

По-перше, ініційовані нові правила ЄС враховують те, що безнікотинові рідини можуть додаватися до високонцентрованого розчину нікотину для «економії на податках», а тому їх потрібно оподаткувати.

По-друге, підхід Єврокомісії вказує на податкову перевагу при уникненні оподаткування якихось складових е-рідин (якщо у «самозамісі» для вейпу використовується не готова безнікотинова рідина, а її окремі компоненти). Це потрібно усувати.

По-третє, відповідно до чинного законодавства ЄС та України, вміст нікотину в е-рідинах має складати не більше 20 мг/мл. Це виключає внесення до підакцизних товарів рідин із вищою концентрацією нікотину, оскільки вони є сировиною, а не продукцією для кінцевого споживання.

Отже, будь-які **ініціативи запровадити в Україні додатковий акциз на висококонцентрований розчин нікотину для суміші «самозамісу»** легалізуватимуть обхід заборони нетютюнових смаків в е-рідинах та вступатимуть у суперечність із законодавством ЄС та України.

У разі, якщо такі пропозиції передбачатимуть **встановлення ставки податку на рівні чинної ставки для е-рідини**, це не відповідатиме європейській практиці та фактично означатиме надання **невиправданої податкової пільги**. Нікотин для «самозамісу» – не більше як 1/10 готової рідини е-сигарети, куди також входять гліцерин та ароматизатори.

Україні необхідно враховувати як досвід країн ЄС, так і положення майбутнього спільного європейського законодавства. Разом із тим, відповідні ініціативи євроінтеграційного характеру слід поєднати із **боротьбою з корупцією**. Поки що типовою для України ситуацією є те, що навіть продажі ароматизованих одноразових електронних сигарет у найкращих торгових точках м. Києва залишаються непоміченими...

ВИСНОВКИ

1. Зростання поширеності вживання електронних сигарет, яке супроводжується високим рівнем нелегальної торгівлі такою продукцією, перетворюється на ***серйозну глобальну проблему***. Навіть у США частка нелегального ринку вейпів становить близько 50%. Спостерігається засилля продукції зі смаками, відмінними від тютюнових, та зростання популярності дешевих одноразових е-сигарет із дедалі більшою концентрацією нікотину.

Реагуючи на такі антитренди, частина країн застосувала регуляторні обмеження. При цьому повна заборона продажу е-сигарет у Європі діє виключно у Норвегії, серед країн ЄС її немає. Жорсткі заборони Австралії спровокували стрімке зростання нелегального сегменту ринку е-рідин, коли понад 90% продукції реалізується нелегально. *Інституційне забезпечення протидії нелегальній торгівлі забороненими е-сигаретами виявилось недостатньо ефективним навіть у країнах ЄС.*

2. Поширеною практикою оподаткування рідин для е-сигарет є застосування ставки акцизу залежно від об'єму рідини. 24 країни ЄС запровадили такий податок, поки що він не є гармонізованим.

Ініціатива Єврокомісії щодо майбутніх європейських правил оподаткування рідин для електронних сигарет фіксує статус-кво підходів країн ЄС та передбачає наближення ставок відповідного акцизу до ставок для гармонізованої категорії «інший тютюн для куріння», які є найнижчими серед усіх ставок податку для тютюнових виробів. Крім того, запропоновані положення законодавства ЄС передбачають обов'язкове оподаткування безнікотинових е-рідин та опцію вищого акцизу для рідин із концентрацією нікотину більше 15 мг / 1 мл (якщо у країні не буде застосовуватися єдина ставка податку на рівні, не нижчому від вищої з двох мінімальних в ЄС ставок). У тексті документа є згадки про те, що це допоможе запобігти уникненню податків шляхом використання сумішей «самозамісу».

3. ***З 11 липня 2024 р. в Україні діє повна заборона на е-рідини зі смаками, відмінними від тютюнового.*** Утім, ринок е-сигарет не скорочується, а продовжує зростати. Наші оцінки та дані Kantar засвідчують, що ***понад 92% продукції вейпінгу має ознаки нелегальності.***

Одноразові е-сигарети та вейпи з одноразовими картриджами потрапляють до України ***контрабандою із заправленою в них рідиною.*** Це 43% ринку. Натомість 57% рідин для е-сигарет зі змінними багаторазовими картриджами та вбудованим резервуаром ***нелегально виготовляються в Україні*** або, у меншій кількості, незаконно постачаються з-за кордону.

Заборонені е-рідини з ароматизаторами охоплюють ліву частку ринку, дуже часто продукція не відповідає стандартам. Неконтрольований продаж такої продукції погіршує ситуацію у сфері охорони здоров'я.

Ринок рідин для е-сигарет у 2025 р. складає близько 412,81 тис л. Водночас, оскільки вейпи є найбільш популярними серед молоді, то з кожним наступним роком, а особливо зі зміною поколінь, е-сигарети можуть дедалі більше заміщувати споживання традиційних сигарет.

У січні-вересні 2025 р. не було придбано жодної марки акцизного податку для імпортованих е-рідин. Незначну кількість марок для вироблених в Україні е-рідин реалізовано у 1-му і 2-му кварталах року, далі такі закупівлі припинилися. Як наслідок, до бюджету надійшло близько 200 млн грн акцизного податку, що є мізерною величиною.

Втрати акцизного податку від нелегального ринку рідин для е-сигарет у 2025 р. можуть скласти від 5 млрд грн, ПДВ – 2 млрд грн, роздрібного акцизу – 600 млн грн. Всього – щонайменше 7,6 млрд грн.

4. Виробництво електронних сигарет та рідин для них не вимагає використання дорогого обладнання, яке можна замовити у мережі Інтернет. Немає потреби маскувати шум та запах тютюну (як у випадку із підпільними сигаретними цехами), доступними є дешеві китайські девайси. Бар'єр для входу на ринок е-сигарет є невисоким, що пояснює велику кількість його учасників та ускладнює боротьбу з відповідними зловживаннями.

Найбільшим каналом постачання нелегальних е-сигарет через кордон є легкові авто та мікроавтобуси. Великі обсяги продукції з Китаю накопичуються на складах сусідніх країн, щоб пізніше дрібними партіями переправлятися до України. Водночас фіксувалися великі поставки такої продукції морем. Масово ввозяться з-за кордону пусті девайси вейпів. Зменшення у 2025 р. обсягів імпорту нікотину і нікотинбензоату може бути ознакою поширення контрабанди нікотинової сировини.

Нелегальна продукція вейпінгу реалізується споживачам через мережу точок роздрібною торгівлі на найкращих торгових площах та інтернет-сайти і Telegram канали. На відміну від традиційних сигарет, близько 25% електронних сигарет продається дистанційно. Онлайн замовлення доставляються поштою, хоча це є протизаконним. «Тінь» себе рекламує.

5. «Новаторські» задуми нелегалів реалізувались у пропозиції конструктору рідини «самозаміс», коли споживач може обрати складові для приготування ароматизованої суміші вейпу на свій смак. Можна будь-що наміксувати. Наприклад, додати понаднормову кількість нікотину (найчастіше – це подарунок). Продажі окремих компонентів прямо не заборонені законодавством, але готові е-сигарети можна класифікувати як заборонену нелегальну продукцію.

Частка ринку наборів для «самозамісу» складає до 50% від усього ринку рідин для електронних сигарет.

6. В Україні важливо, з одного боку, запроваджувати системні заходи для боротьби із «тінню» електронних сигарет, а з другого – засвоїти уроки непродуманих рішень і **не вводити нових заборон**, щонайменше не переконавшись у тому, що попередні діють.

7. Ключова роль має відводитися *підвищенню інституційної спроможності органів контролю та правоохоронних органів* у сфері протидії нелегальному ринку е-сигарет, яке **потребує додаткових коштів**. Реалізація цього фінансового правила сучасності підтверджується політикою розвинених країн. Зокрема, у проєкті федерального бюджету США на 2026 р. на боротьбу з нелегальним ринком вейпів вперше виділяють 200 млн дол США, які будуть використані на розширення функціоналу відповідних органів. Кошти, що спрямовуються на боротьбу з нелегальним ринком підакцизних товарів, мають зменшити засилля контрабанди і контрафакту, забезпечивши в рази більшу віддачу у вигляді надходжень до державної скарбниці.

Крім того, важливо *боротися з корупцією*. Без цього згадані органи наряд чи зможуть впоратися з викликом зростання тотально тінзованого ринку електронних сигарет.

8. Слід *посилити координацію зусиль БЕБ, ДПС, Національної поліції, Офісу генерального прокурора та місцевої влади* у сфері ідентифікації та зупинення нелегальних виробництв і торгівлі продукцією вейпінгу. Втрати роздрібного акцизу лише з е-рідин становлять близько 600 млн грн на рік, доцільно залучати *представників місцевої влади до програм боротьби з цим нелегальним ринком*. Мотивація органів місцевого самоврядування збільшити власні бюджетні надходження та обізнаність щодо потенційних місць виробництва й реалізації незаконної підакцизної продукції є важливими драйверами для посилення системності державної політики.

9. Важливо, щоб БЕБ сфокусувало увагу на *протидії нелегальному виробництву продукції вейпінгу за схемою «гри у чорну»*. Необхідно також досліджувати діяльність виробників, які отримали відповідні ліцензії від ДПС. Зокрема, потрібно *забезпечити виконання законодавчої вимоги щодо ведення цілодобового спостереження* у місцях такого виробництва.

Удосконалення підходів до *аналітичної роботи, відстеження найбільших виробників нелегальної продукції та перекриття каналів її збуту* сприятимуть підриву виробничого ланцюжка нелегалу.

Слід активізувати зусилля у сфері аналізу постачання *сировини* на нелегальні виробництва, визначення її походження і методів поставок; з'ясування

особливостей використання імпортованих *пустих девайсів*; встановлення походження *виробничого обладнання* та каналів його постачання.

Конфісковані рідини, е-сигарети, сировина та *обладнання для їх виготовлення мають підлягати знищенню* (щоб унеможливити використання цього обладнання у подальшому).

10. Має бути реалізована *інституційна реформа ДМС*, першим етапом якої є проведення *відкритого конкурсу на посаду керівника* цього органу. Крім того, потрібно *переоснащувати пункти пропуску* на державному кордоні, що вимагає придбання додаткових *стаціонарних і мобільних рентгенівських сканерів, систем інтелектуального відеоконтролю*. Спрямування бюджетних коштів у технологічну модернізацію ДМС і Державної прикордонної служби забезпечить фіскальний ефект та сприятиме формуванню справедливого бізнес-середовища за рахунок зменшення обсягів контрабанди.

Позитивною практикою є також *долучення бізнесу до оснащення ДМС*. Зокрема, сучасні сканери для перевірки міжнародних відправлень вже були надані для митного посту «Укрпошта» Київської митниці за посередництва Американської торговельної палати в Україні.

Настання кримінальної відповідальності при ввезенні від близько 70 л е-рідин призвело до *розщеплення великих партій контрабандної продукції при її постачанні сухопутними шляхами*. Водночас великі поставки вейпів можуть незаконно потрапляти до України морем. Це визначає специфіку контрольних та слідчих дій. Належна увага має бути приділена як огляду підозрілого автомобільного транспорту, так і боротьбі з контрабандою у портах.

11. Важливо проводити *виявлення і дослідження каналів постачання нелегальної продукції вейпінгу від точок роздрібною продажу до суб'єктів дистрибуції і в кінцевому підсумку – до нелегальних виробників*.

Після закриття одних точок роздрібною торгівлі нелегальними е-сигаретами швидко з'являються інші. Причинами такого явища є, зокрема, *недостатній рівень відповідальності порушників* і те, що значна частка *справ за роздрібну торгівлю нелегальними підакцизними товарами закривається у зв'язку із малозначністю*. Ці причини потрібно усунути.

Залучення операторів поштового зв'язку до боротьби із пересиланням нелегальних підакцизних товарів дасть змогу обмежити як доставку нелегальних е-сигарет та рідин для них споживачам, так і постачання такого нелегалу до точок роздрібною продажу. Разом із тим, слід *посилити відповідальність працівників поштового зв'язку за приймання до пересилки нелегальних підакцизних товарів, ускладнити оплату за такий товар і продовжити протидію дропам*, одним із елементів якої є створення «реєстру дропів».

12. З 1 жовтня 2025 р. в Україні **набрала чинності заборона на безоплатне надання нікотину при реалізації компонентів рідин для е-сигарет**. Проте її виконання ще потрібно ефективно проконтролювати. Це, як і завдання протидії роздрібній торгівлі нелегальними електронними сигаретами в цілому, покладається на ДПС та Національну поліцію.

Іншими заходами для розв'язання проблеми «е-самозамісу» можуть бути **заборона реалізації харчових ароматизаторів ліцензіатами на роздрібну торгівлю продукцією вейпінгу** або запровадження вимоги **змішувати компоненти рідин перед їх продажем із зобов'язанням продавців отримувати ліцензію на виробництво** (на основі підходу США, де у т. ч. процес змішування тютюнових виробів трактується як виробництво).

Слід також звернути увагу на досвід країн ЄС, які **внесли до підакцизних товарів як рідину для е-сигарет, так і всі її компоненти** або оподатковують інгредієнти е-рідин, якщо обставини їх продажу вказують на *призначення для використання в електронних сигаретах*. Єврокомісія офіційно визнала «самозаміси» е-рідин шкідливою практикою.

Ініціативи впровадити в Україні додатковий акциз лише на високоцентрований розчин нікотину для сумішей «самозамісу» фактично легалізують обхід заборони нетютюнових смаків в е-рідинах та вступатимуть у суперечність із законодавством ЄС та України.

У разі, якщо такі пропозиції передбачатимуть **встановлення ставки податку на рівні чинної ставки для е-рідини**, це не відповідатиме європейській практиці та фактично означатиме надання невиправданого податкового податкової пільги. Нікотин для «самозамісу» – це не *більше як 1/10* готової рідини е-сигарети, куди також входять гліцерин та ароматизатори.

Україні необхідно враховувати як досвід країн ЄС, так і положення спільного європейського законодавства.

Global Research on Optimal Ways for Development (GROWFORD) Institute – незалежна неурядова організація (Think Tank), яка здійснює стратегічні глобальні дослідження у сфері економіки та фінансів, оцінює системні ризики та розробляє оптимальні моделі економічного розвитку для країн, регіонів і світу в цілому.

Україна, 01024, м. Київ,
вул. Велика Васильківська, 9/2, оф. 30

+38(096) 464-61-85

growford.org.ua
growford.institute@gmail.com

ISBN 978-617-558-342-5

9 786175 583425

www.tvoru.com.ua

